İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜREL İNCELEMELER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSTANBUL'A GÖÇ ETMİŞ KÜRTLERİN LİSEDE EĞİTİM GÖREN ÇOCUKLARINDA KİMLİK OLUŞUM SÜREÇLERİ

Uğur VURAL

119611035

Prof. Dr. Bülent BİLMEZ

İSTANBUL

2022

İSTANBUL'A GÖÇ ETMİŞ KÜRTLERİN LİSEDE EĞİTİM GÖREN ÇOCUKLARINDA KİMLİK OLUŞUM SÜREÇLERİ

IDENTITY FORMATION PROCESSES IN HIGH SCHOOL AGE CHILDREN OF THE KURDISH COMING TO ISTANBUL BY IMMIGRATION

Uğur VURAL

119611035

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bülent BİLMEZ

İstanbul Bilgi Üniversitesi (İmza)

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Arus YUMUL

İstanbul Bilgi Üniversitesi (İmza)

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Seda ALTUĞ BULUT

Boğaziçi Üniversitesi (İmza)

Tezin Onaylandığı Tarih: 21.07.2022

Toplam Sayfa Sayısı: 100

Anahtar Kelimeler

1) Kürt
2) Kimlik
3) Kimlik Oluşumu
4) Göç
5) Çift dillilik

Keywords

1) Kurdish
2) Identity
3) Identity Formation
4) Migration
5) Bilingualism

ÖNSÖZ

Ekonomik, siyasi ve toplumsal olgulardan beslenen göç kavramı, son zamanlarda hayatımızda önemli bir yer edinmektedir. Göç sonrası kent nüfusunda yaşanan artış göz önüne alındığında gençlerin yaşamlarını etkileyen değişkenlerin de değişmeye başladığı söylenebilir. Kentsel mekânlar, farklı etnik kimliklerin bir arada yaşadığı, kültürel açıdan zenginliğin olduğu heterojen yapılardan meydana gelmektedir. Göç sonrası kentlerde ortaya çıkan bu kültürel yapı, gençlerin kimlik oluşum süreçlerinde önemli bir role sahiptir. Kent yaşamında etkin olan değişkenlerin bilinmesi, kimlik oluşum süreçleri için önem arz etmektedir.

Bu çalışmaya sunduğu katkılarından dolayı tez danışmanım Prof. Dr. Bülent BİLMEZ'e ve tez jüri hocalarım olan Prof. Dr. Arus YUMUL ve Dr. Öğr. Üyesi Seda ALTUĞ BULUT'a; yaşamımda ve bu çalışmada desteğini her zaman hissettiğim Şinda BARIŞ'a; yüksek lisansa başvurmam konusunda beni cesaretlendiren Ferhat KILIÇ ile Nil DELAHAYE'ye, çalışmamda yer alarak katkı sunan öğrencilere teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **iv**

KISALTMALAR ..... **vi**

ÖZET ..... **vii**

ABSTRACT ..... **viii**

GİRİŞ **1**

1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE METODOLOJİ **6**

1.1. METODOLOJİ **6**

1.2. SAHANIN BELİRLENMESİ **6**

1.3. GÖRÜŞMECİLERE ULAŞMA SÜRECİ **7**

2. KURAMSAL ÇERÇEVE **9**

2.1. GÖÇ KAVRAMI VE TANIMLARI **9**

2.1.1. Göç Çeşitleri **12**

2.1.2. Göç Kavramı **16**

2.2. TÜRKİYE'DE GÖÇ HAREKETLERİ **17**

2.2.1. Türkiye'de İç Göç Hareketleri **18**

2.2.2. Türkiye İçerisinde Kürt Göçü **18**

2.2.3. İstanbul'a Kürt Göçü **19**

3. KİMLİK KAVRAMI VE GENÇLİK **21**

3.1. KİMLİK MESELESİNE FARKLI BAKIŞLAR **23**

3.1.1. Bireysel ve Kolektif Kimlik **25**

3.2. KİMLİK VE ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK **27**

3.3. GENÇLİK YILLARINDA KİMLİK İNŞASI **28**

3.4. KİMLİK İNŞA SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER **30**

3.5. GÖÇ VE KİMLİK İLİŞKİSİ **35**

3.6. ETNİSİTE VE KİMLİK TARTIŞMALARI **36**

3.7. İKİ DİLLİLİK VE KİMLİK 38

4. ANALİZ VE BULGULAR 42

4.1. AYRIMCLILIK DENEYİMLERİ 43

4.1.1. Kimliğin Siyasallaşması ve Terörist Damgası 43

4.1.2. Küçümseme ve Dalga Geçme 47

4.1.3. Etnik Kimlikten Rahatsız Olma 53

4.1.4. Etnik Kimliğin Sorgulanması 57

4.2. AYRIMCILIKLA BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ 59

4.2.1. Bilgisizliği Gidermeye Çalışmak 59

4.2.2. Kaçınma 63

4.2.3. Etnik Kimliğin Normalleşmesi ve Gurur Duyma 64

4.2.4. Grup İçi Sınır Oluşturma 69

4.2.5. Gizleme 72

SONUÇ 75

KAYNAKÇA 80

EK-1 92

ETİK KURUL DEĞERLENDİRME SONUCU 92

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
İHD	İnsan Hakları Derneği
PKK	Partiya Karkerên Kurdistanê
TDK	Türk Dil Kurumu
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı

ÖZET

Türkiye'de kırsal mekânların çeşitli sebeplerden dolayı terk edilmesiyle birlikte, 1950 yılında başlayıp ülkedeki siyasi durumun etkisiyle 1990 sonrası artış gösteren göçler, şehirlerde yeni bir kültürün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı bu çalışmada, İstanbul'a göç etmiş veya etmek zorunda bırakılmış Kürt ailelerin, İstanbul'da ortaöğretim kurumlarına devam eden çocuklarında kimlik oluşum süreçlerini etkileyen değişkenler inceleme konusu edilmiştir.

İstanbul'daki ortaöğretim kurumları, farklı etnik kimliklerin zorunlu karşılaşma alanları olmuştur. Bu çalışmanın amacı; ortaöğretim kurumlarına devam eden Kürt öğrencilerin karşılaşma deneyimlerini nasıl algıladıklarını incelemektir. Nitel yöntemin kullanıldığı araştırmanın çalışma evreni olarak İstanbul ili Beyoğlu ilçesi Hacıahmet Mahallesi seçilmiştir. Görüşmeye katılan öğrencilere önceden hazırlanmış sorular yöneltilerek öğrencilerin verdikleri yanıtlar benzerliklerine göre sınıflandırılmış, farklı değişkenler göz önünde bulundurularak analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgular incelendiğinde, göç mekânlarında yaşayan ve farklı etnik kimliklerle aynı ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin kimlik oluşumlarını etkileyen değişkenlerin birbirleri ile benzer oldukları, Kürt kimliğinin kentte yeniden oluşumunu belirleyen süreçlerin tahakküm mekanizmaları çerçevesinde şekillendiği söylenebilmektedir. Kürt öğrencilerin kimlik oluşum süreçlerinde arkadaş grupları, öğretmenleri, sosyal medya ve okulun büyük bir öneme sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca verilen cevaplar incelendiğinde, kimlik oluşum süreçlerinde Kürt olmayan öğretmen ve öğrencilerin, etnik kimliklerine dair fikirlerinin Kürt öğrencilerin kendi kimliklerini algılama biçimlerine etki ettiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kürt, Kimlik, Kimlik Oluşumu, Göç, Çift dillilik

ABSTRACT

A new culture has emerged in the cities with the migrations that started in 1950 with the abandonment of the rural areas in Turkey for various reasons and increased after 1990 with the effect of the political situation in the country. In this study, the variables affecting the identity construction processes of the children of Kurdish families who immigrated to Istanbul or were forced to migrate to secondary schools in Istanbul were examined.

Secondary education institutions in Istanbul have been the compulsory encounter areas of different ethnic identities. The aim of this study is to examine how Kurdish students attending these secondary education institutions perceive their encounter experiences. The study population of the research, in which the qualitative method was used, was chosen as the Hacıahmet District of Beyoğlu, Istanbul. Pre-prepared questions were asked to the students participating in the interview, and the answers given by the students were classified according to their similarities and analyzed by considering different variables.

Considering the findings, it can be said that the variables affecting the identity construction of students living in migration places and attending the same secondary education institutions with different ethnic identities are similar to each other, and the processes that determine the reconstruction of Kurdish identity in the city are shaped within the framework of domination mechanisms. It has been seen that the friendship groups, teachers, social media and school have a great importance in the identity construction of Kurdish students. In addition, when the answers given were examined, it was seen that the ideas of non-Kurdish teachers or students about their ethnic identity during the identity construction process affected the way Kurdish students perceived their own identity.

Keywords: Kurdish, Identity, Identity Formation, Migration, Bilingualism

GİRİŞ

Sosyolojik bir olgu olarak göç kavramına bakıldığında insanların belirli sebeplerden dolayı bulundukları mekânları değiştirdikleri görülmektedir. Göçün sebepleri arasında yeni bir hayat kurma isteği önemli bir sebep olarak kabul edilebilir. Bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeylerinin farklı olması insanların ekonomik refah arayışı isteğini ön plana çıkarmaktadır. Ekonomik sebeplerin dışında eğitim, sosyal ve siyasal durumlar da göçler için belirleyici etkenler arasında yer almaktadır. Yaşanan hareketlilik ile beraber göç alan mekânların demografik yapılarında dönüşümler meydana gelmektedir. Göç sonrası, göçmen ile yerleşik olanların aynı mekânı paylaşmaları yeni bir iletişim dili kurulmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu durum, aileleri ile beraber göçe katılan veya göç edilen mekânlarda doğan kişilerin kimlik oluşum süreçlerini etkilemektedir (Özcan, 2012).

19. yüzyılda Avrupa'da başlayan sanayileşme hareketleri ile beraber kırsal alanlardan gelişmiş kent merkezlerine doğru bir hareketlilik yaşanmaya başlamıştır. Kırsal bölgelerde tarımın makineleşmesi insan gücüne olan talebin azalmasına sebep olmuştur. İnsan emeğinin yerine makinelerin kullanılmaya başlanması ve tarım topraklarının miras yoluyla paylaşılması, insanların köylerde işsiz kalmalarına ve yoksullaşmalarına sebep olmuştur. Karşılaşılan yeni durumlar ile beraber sanayileşmiş kent merkezleri kırsal nüfus için cazip hale gelmiştir (Kurt, 2012).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan sanayileşme hareketleri kentleşme oranlarında artışa sebep olmuştur. Göç hareketleri, iç politikaların da etkisiyle Türkiye'de de kendisini fazlasıyla göstermeye başlamıştır. 1950 yılında kent nüfusu yüzde 25 civarlarındayken 1980 yılına gelindiğinde bu oranın yüzde 43,9'a; 1985'e gelindiğinde ise yüzde 53'e ulaştığı görülmektedir. Bu tarihlerden sonra nüfusun büyük kısmının kentlerde yaşamaya başladığı bir ülke ortaya çıkmıştır (Adıgüzel, 2016).

Türkiye'de sanayileşme ile beraber başlayan göç hareketleri önemli bir nüfusun yer değiştirmesine sebep olmuştur. Yaşanan göçlerin büyük bir kısmı gönüllü göçler olarak değerlendirilebilse de doksanlı yıllarda ülkenin doğusunda uygulanan devlet politikaları, iç karışıklıklar ve çatışma durumları da insanların zorunlu olarak yer değiştirmelerine sebep olmuştur.

1990'lı yıllarda Kürtlerin yaşadığı bölgelerde başlayan çatışmalar ile beraber üç bin köy, bölge valilerin emriyle boşaltılmış ve bir milyonun üzerinde insan köylerden kentlere doğru göç etmeye başlamıştır (Yeğen, 2012).

İnsanlar kendilerini koruyabildikleri ve güvende hissedecekleri bir ortamda yaşama isteğine sahiptirler. Kötü bir durum ile karşılaştıklarında bulundukları yerlerden huzur bulacakları yeni mekânlara göç etmek zorunda kalırlar. Kürtler, yaşanan silahlı çatışmaların ve karışıklıkların etkisiyle sınırlı alternatiflerden birini seçmeye zorlanarak bulundukları yerleri terk etmişlerdir. Zorunlu göçün ani ve plansız gerçekleşmesi yeni bir sorunu da beraberinde getirmektedir. Köylerinden edilen nüfus, ilk başlarda yaşadıkları yerlere yakın kent merkezlerine daha sonra da sanayileşmiş kentlerin gettolarına göç ederek oralarda yaşamaya başlamışlardır. Yaşanan hareketlilik sonrası göç alan şehir merkezlerinin nüfuslarında önemli bir artış olduğu gözlenmektedir (Yeğen, 2012).

1990'lı yıllardan sonra Kürtlerin yaşadığı bölgelerden ayrılmaları ile başlayan hareketlilik ve gittikleri yerlerde oluşmaya başlayan yeni demografik yapı, ülkenin kültürel, ideolojik ve politik gündemini belirleyecektir. Özellikle 1990 sonrası başlayan Kürt göçü ile beraber, Kürtlerin geldikleri yerlerde kurdukları yeni ilişkiler, farklılaşma durumları ve deneyimler kimlikleri üzerindeki etkiler, yapılan çalışmalarla ortaya koyulmaktadır. Bu hareketlilik sadece göç etmiş kişi için değil, aynı zamanda göç edilen yerlerde yaşayan yerleşikler içinde anlaşılmayı beklemektedir. Göç sonrası kurulan temaslar ve ilişkiler göç edilen mekânın da dönüştürülmesinde etkili olmaktadır (Duman, 2013).

Modern kentlerin yaşam alanları, yalnızlık, belirsizlik ve güvensizlik duygularını da beraberinde getirmiştir. Şehir merkezlerinde, farklı kimlik ve

kültürlere sahip insanların bir arada yaşadığı ve birbirleriyle iletişim kurmak zorunda kaldıkları heterojen yapılar oluşmaktadır (Aslanoğlu, 2000).

1990'lardan sonra yoğunlaşamaya başlayan Kürt göçü, hareket yönü olarak kendisine ülkenin batısındaki büyük kent merkezlerini seçmiştir. Göç sonrası gidilen yeni mekânlarda farklı kimlikler ile temas kurmak kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Oluşan yeni durumu tek bir tarafıyla kabul edemeyiz. Karşılaşmalar doğal olarak dışlanmaları ve kaynaşmaları da beraberinde getirmiştir. Gidilen yerlerde kurulan dil, yeni mekânın dilini de dönüştürmeye başlamıştır (Alacahan ve Duman, 2011).

Göç sonrası oluşan merkezlerde kültürler birbirinden farklılaşmaktadır. Karşılaşılan yeni durum, kültürler arasında çatışmaların ortaya çıkmasına da sebep olmaktadır. Yerleşik olarak yaşayan nüfus tarafından öteki olarak kabul edilen yeni nüfus; dışlanma duygusunu hissetmeye başlamıştır. Göçmenler maruz kaldıkları bu durum karşısında kendileri için şehrin kenar mahallelerinde gettolar kurarak kendilerine yakın hissettikleri insanlar ile beraber yaşamaya başlamıştır (Alacahan ve Duman, 2011).

Bu araştırma, Kürt nüfusunun göç mekânlarından biri olan Beyoğlu ilçesi Hacıahmet Mahallesi'ne odaklanacaktır. Ailesi göç ettikten sonra mahallede doğan veya ailesiyle beraber Hacıahmet Mahallesi'ne göç etmiş Kürt ailelerin çocuklarının lise çağlarında kimlik oluşum süreçleri ele alınacaktır. Bu yaş grubundaki çocukların kimlik oluşum süreçlerinde; arkadaş grupları, öğretmenleri, sosyal medya ve okul gibi değişkenlerin etkileri araştırılmaktadır. Araştırma sahası olarak Hacıahmet Mahallesi'nin seçilmesinde doksanlardan başlayarak günümüze kadar özellikle Mardin ve Batman'dan mahalleye yoğun bir Kürt göçünün yaşanması ve mahalle nüfusunun göç ile gelen aileler tarafından dönüştürülmesi başlıca sebep olmuştur.

Kürt aileleri, göç deneyimi sonrası kendileri için yeni bir mekân olan İstanbul'da, çoğunluğu Kürtlerden oluşan mahaller kurarak farklı kimlikler ile

temasta bulunmuşlardır. Hem göç deneyiminin kendisi hem de bu karşılaşmalar kimlikleri üzerinde çeşitli etkiler yaratmaktadır. Göç deneyimi yaşayan ailelerin kimlik algılarının kırılgan olduğu gerçeğin göz önünde bulundurunca çocuklarının da aynı kırılganlığı taşıdığını söyleyebiliriz. Bu ailelerin çocukları, hem yaşadıkları mahallenin (Hacıahmet Mahallesi) hem de okudukları ilkokul ve ortaokulun çoğunluğunu Kürtlerin oluşturması dolayısıyla ailelerinin yaşamış oldukları başka kimliklerle karşılaşma deneyimini, yoğun bir şekilde gittikleri liselerde, ergenlik döneminde yaşamaktadırlar. Saha araştırması için lisedeki çocukların seçilmesinin sebebi ise, liselerin bu çocukların diğer çocuklar ile karşılaşma mekânı olmasıdır. Ayrıca lise dönemi, çocuklar için yoğun aile ilişkilerinden ayrılmaya başladıkları ve diğer insanlarla temas kurdukları yıllar olarak bilinir. Çocukların aile dışına açılarak kurdukları bu yeni temaslar kültürel kimliklerine dair algılarını dönüştürdüğü gibi, başkaları tarafından kabul edilmek için yoğun performanslar sergiledikleri bir dönem olarak da kabul edilir.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

- Birinci bölümde; araştırmanın yöntemi üzerinde durulacaktır. Araştırmanın örneklemi açıklanacak, kullanılan görüşme tekniği üzerinde durularak yapılan işlem basamakları açıklanacaktır.
- İkinci bölümde; göç kavramı, çeşitleri, kuramları açıklanacak; göçün sebepleri ve Türkiye'de göç hareketleri ile göç sonrası yaşanan durumlar üzerinde durulacaktır.
- Üçüncü bölümde; lise çağlarındaki çocukların kimlik oluşturma süreçleri açıklanacaktır. Araştırmanın sorunsalı ve konusu, belirli bir plan ekseninde açıklanarak, araştırmanın amacı ve önemi vurgulanacaktır. Yine bu bölümde, kimliğin ne olduğu belirtilecek ve çeşitli kuramlar üzerinde durulacaktır.
- Dördüncü bölümde; bulgulara yer verilerek, araştırmada ortaya çıkan verilerle ilgili bilgiler verilecek ve ortaya çıkan bilgiler konu ekseninde yorumlanacaktır.

- Son bölümde de ortaya çıkan bulgulara dayalı tartışmalar, değerlendirmeler ve yorumlamalar yapılacaktır.

1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE METODOLOJİ

1.1. METODOLOJİ

Kürt öğrencilerin ortaöğretim kurumlarına devam ederken kimlik oluşum süreçlerine odaklanan bu tez çalışması 2021 yılında İstanbul'un Beyoğlu ilçesi Hacıahmet Mahalesinde 30 Kürt öğrenciyle yarı yapılandırılmış görüşme verilerine dayanmaktadır. Bu bölüm sahanın nasıl belirlendiği, görüşmecilere nasıl ulaşıldığı ve neden ortaöğretim kurumlarının seçildiğiyle ilgili bilgilendirmeleri içermektedir.

1.2. SAHANIN BELİRLENMESİ

Çalışmayı ortaöğretimde okuyan öğrenciler ile yapmaya karar verdikten sonra çalışmanın yapılacağı saha belirlenmiştir. Kürtlerin yaşadıkları bölgelerde başlayan silahlı çatışmalar ile beraber pek çok insan bulunduğu yerden ayrılmış ya da ayrılmak zorunda kalmıştır. Türkiye ile PKK arasında ilk çatışmalar 1984 yılında başlamıştır. Çatışmalardan sonra devlet tarafından PKK milislerinin sınırlardan geçmelerini engellemek amacıyla ilk başlarda Suriye ve Irak sınırındaki köyler boşaltılmıştır. PKK'nin kırsal alanlarda yayılmasıyla beraber köy boşaltmaları, iç bölgelerdeki yerleşim yerlerini de kapsamıştır. OHAL Bölge Valiliği tarafından 1997 yılının kasım ayında açıklanan verilere göre Kürt illerinde boşaltılan köy sayısı 820, mezra sayısı 2.345 ve zorunlu göçe maruz kalanların sayısı ise 378.335'dir (Karakuş, 2001). İstanbul, 1990 sonrası artarak devam eden Kürt göçünün merkezlerinden biri olmuştur. İstanbul'a gelen Kürt aileler hemşerilik duygularıyla hareket ederek daha önce İstanbul'a göç etmiş tanıdıklarının yaşadıkları mahalleri göç mekânı olarak seçmişlerdir**.** Kişisel kimlik bağlamında düşünüldüğünde bireyler bir yer veya o yere ilişkin bir cemaatle kendi arasında özdeşlik kurarak ve sosyal ilişki ağlarına dâhil olarak hemşerilik kültürü içindeki yerini almaktadırlar (Köse, 2008).

Çalışma sahası olarak bu mekânlardan biri olarak kabul edilen İstanbul ili Beyoğlu ilçesi Hacıahmet Mahallesi belirlenmiştir. Hacıahmet Mahallesi, Mardin ve Batman başta olmak Kürtlerin yoğun olarak göç ettikleri mekânlardan biri olmuştur. İlk başlarda çalışmayı, İstanbul'un farklı ilçelerinde Kürtlerin yaşadıkları mahallelerde gerçekleştirilmesi düşünülse de bu durumun zor olacağına karar verilmiştir. Hacıahmet Mahallesinin çalışma alanı olarak belirlenmesindeki en büyük etken, tez yazarı olan benin uzun yıllar mahallede öğretmenlik yapması olmuştur. Öğretmenliğin yapıldığı ortaokulda öğrencilerle kurulan yakın ilişkiler mezun olmalarından sonra da devam etmiştir. Öğrencilerin beni ziyaret ettiklerinde anlattıkları konular, benim bu tez çalışmasına başlamamda etkili olmuştur. Ayrıca mahalleyi tanıyor olmam, aileler ile irtibatımın devam ediyor olması gibi etkenlerin, çalışmayı gerçekleştirirken sağlayacağı kolaylıklar, tez örnekleminin Hacıahmet Mahallesiyle sınırlandırılmasına sebep olmuştur.

1.3. GÖRÜŞMECİLERE ULAŞMA SÜRECİ

Saha çalışması belirlendikten sonraki süreç görüşmecilere ulaşma aşaması olmuştur. Görüşmecilere ulaşmak için başlarda, tanıdık öğretmenler aracılığıyla öğrencilere ulaşma fikri olsa da çalışılan konu itibariyle öğretmen ve öğrencilerin bu duruma sıcak bakmama ihtimalleri düşünülmüş ve başka bir yol izlemeye karar verilmiştir. Hacıahmet Mahallesi'nde yaşayıp liselerde okuyan öğrencilerin büyük bir kısmı daha önce öğretmenlik yaptığım ortaokuldan mezun oldukları için öğrencilere ulaşma sürecinde pek sorun yaşanmamıştır. Öncelikle irtibatımın devam ettiği öğrencilere ve ailelerine ulaşılmış ve birkaç öğrenciyle görüşmeye başlanmıştır. Bu öğrencilerin vasıtasıyla mahalledeki eski öğrencilerime de ulaşarak görüşmelere devam edilmiştir. Görüşmeler, 15-18 yaş aralığında değişen 18 kız 12 erkek, toplam 30 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Uzun yıllar mahallede görev yapmam ve Kürt olduğumun aileler tarafından bilinmesi görüşme teklifime hızlı ve olumlu dönüşlerin olmasında etkili olmuştur. Görüşmeler, hala çalışıyor olduğum okulda, fiziki olarak sessiz ve güvenli bir ortamda gerçekleştirilmiştir.

Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrenciler deneyimlerini sorgulayacak yaştadırlar. Bu yaş grubundaki öğrenciler etnik meselelerle ilgili bir algıya sahiptirler ve bunları aileleriyle konuşacak olanakları vardır (Hughes, 2006). Ortaöğretim kurumlarının genelde öğrencilerin yaşadıkları mahallelerin dışında olması, öğrencilerin ilk ayrılık deneyimi olarak kabul edilebilir. Öğrencilerin aileleri ve yaşadıkları mahalleden uzaklaşarak farklı bölgelerden gelen insanlarla karşılaşması onlar için yeni bir deneyim olanağı oluşturmaktadır. Zorunlu eğitim sürecinin son basamağı olan ortaöğretim kurumları, hayattan beklentileri farklı olan ve farklı bir gelecek hayali kurabilecek insanların bir arada yaşadığı mekânlar olarak kabul edilir. Ayrıca ortaöğretim kurumları, ulusa aidiyetin, okulun fiziksel düzenlemelerinden müfredat içeriğine kadar etnik bir vatandaşlık perspektifiyle dizayn edildiği kurumlardır (Turgut, 2021).

Yapılan görüşmelerde kurulan ilişkinin güvenli olmasına dikkat edilmiş ve öğrencilerin verecekleri yanıtları etkilememek için yorum yapmaktan kaçınılmıştır. Bazı öğrencilerin, görüşmecinin beklentilerine uygun yanıtlar verme ihtimalleri göz önünde bulundurulmuştur. Son olarak analiz ve bulgular kısmında kullanılan veriler hiçbir şekilde müdahale edilmeden olduğu gibi aktarılmış ve sonrasında bunların analizi yapılmaya çalışılmıştır. Verilerde geçen öğrenci isimleri değiştirilerek yazılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. GÖÇ KAVRAMI VE TANIMLARI

Bu bölümde son dönemlerde sosyologlar için önemli bir çalışma alanı olan göç kavramıyla ilgili farklı tanımların üzerinde durulmuş ve göç çeşitleri alt başlıklar halinde açıklanmıştır. Bunlar dışında göç kuramlarıyla ilgili yapılan çalışmalar incelenerek bunlardan bazılarına yer verilmiştir.

Göç; devletlerarası bir sınırdan geçerek insanların yaşadıkları yerleri değiştirmeleri ya da bir devletin sınırları içerisinde yaşanan hareketlilik olarak kabul edilir. Göç; belli bir süre devam eden yer değiştirmelerdir. Yapısı ve nedenleri birbirinden farklı gerekçelere dayansa da genel olarak insanların bulundukları mekânı değiştirdikleri nüfus hareketliliği olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009).

TDK'ye baktığımızda ise göç kavramı; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplere dayanarak bireyin veya gruplar halinde insanların ülkeler arası veya aynı ülke sınırları içerisinde bir yerleşim yerinden başka yerleşim yerine gitme işi veya taşınmaları olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2009).

Uluslararası Göç Örgütü ise, devletlerarası bir sınırdan geçmek şartıyla veya kişinin yaşadığı devletin sınırları içinde sebebi ve yapısına bakılmaksızın yer değiştirdiği hareketleri göç olarak kabul etmektedir (Hoşgör, 1998). Göçler, bir mesafeye bağlı olarak bir zaman diliminde ve mekânda meydana gelen fiziksel veya coğrafik ayrılmalar ya da kültürel yer değiştirmeler olarak kabul edilir (Türkyılmaz ve ark. 1998).

Bartram, göç kavramını coğrafi bir olgu olarak ele alır. Göç için insanların belli bir süredir yaşadıkları yerlerden ayrılmaları gerektiğini söyler. Belirli sebeplerden dolayı bulundukları yerlerden ayrılarak yaşadıkları yerleşim yerine

uzak olan başka yerlere yerleşmelerini göç olarak kabul eder ve göçün insanlık tarihiyle beraber başlayan bir eylem olduğunu aktarır. Belirli dönemlerde hızları artan göçler sürekli devam eden bir hareket olarak kabul edilir (Bartram, 2017). Bu bağlamda insanlar yaşam boyu savaş, insan hakları ihlalleri, ekonomik ve siyasi değişimler ile iç çatışmalarla karşı karşıya kalabilmektedir. Ortaya çıkan bu durumlardan sonra yaşadıkları yerlerden kendi rızalarıyla veya bir otoritenin baskıları sonucu ayrılarak kendilerini güvende hissedecekleri başka yerlere sığınmak zorunda kalmışlardır (Çağlar, 2011).

Fichter ise yaptığı tanımda fiziksel hareketlilikleri göç olarak kabul eder. Bir yerden başka bir yere doğru yaşanan hareketlilikler, modern dünyada hızla artan bir olgudur. Fiziksel hareketliliklerin sonucu olarak pek çok insanın zor kullanılarak bir yerden başka bir yere yerleştirilmesini, yaşadıkları yerlerde istenilmeyen kişilerin sürülmesini, ev taşımalarını ve aynı ülke sınırları içerisinde bir alandan başka bir alana veya sınırların aşılarak başka bir ülkeye yapılan sürekli hareketlilikleri kapsar. Fichter'e göre alışveriş yapmak, iş gezileri ve turistik geziler de fiziksel olarak yer değiştirmedir. Ancak bunlar yapıları gereği göç olarak kabul edilmezler (Fichter, 2009).

Göç, yalnızca fiziksel olarak yapılan yer değiştirmeler değildir. Bu hareketlilik sonucunda toplumsal yapının da dönüştüğü kabul edilir. Göç sonrası insanlar yaşamlarını kendileri ve diğer aile üyeleri için devam ettirebilmek adına tekrardan sosyalleşme ihtiyacı duyarlar. Bu sebepten dolayı göç mekânlarında ilişkilerini baştan kurmak zorunda kalırlar. Göç meselesinin sürekli gerçekleşmesi ve toplum üzerinde bıraktığı etkiler düşünüldüğünde bu konunun yerel yönetimlerden sivil toplum örgütlerine kadar geniş bir yapının çözüm aradığı bir konu olduğu söylenebilir.

Göç, yalnızca göç eden için değil aynı zamanda göç edilen yerdeki toplumsal yapıyı da etkilediği için göç meselesi sosyologların üzerinde çalıştıkları önemli bir konudur (Adıgüzel, 2012). Bununla beraber düşünüldüğünde insanların göç etmeye başlaması ile beraber hem kendi hayatlarında hem de gittikleri

yerlerdeki insanların hayatlarında değişikliklere sebep olmaktadır. Bu durum, mevcut yapı üzerinde önemli etkiler bırakmaktadır. Göç tarihi araştırıldıkça göç ile beraber kültürlerin de yer değiştirdikleri ve yayıldıkları da ortaya çıkmıştır. Göç sonrası kurulan yeni ilişkiler beraberinde iletişim kurma zorunluluklarını ortaya çıkarmaktadır. Geleneksel dil, göç mekânlarında dönüşüme uğramaktadır. Göç sonrası kurulan temaslar ile kişiler arasında davranışların değiş tokuş edildiği gözlenmiştir. Sonuç olarak ortaya yeni fikirler çıkmaktadır. Böylece göç edilen mekânda kültürel zenginlik yaşanır. Bu temasların her zaman barışçıl süreçler olarak ortaya çıktığı söylenemez (Fichter, 2009).

Göç sonrası kırsal alanlarda geleneksel değerler üzerinden hayatını devam ettiren insanların kentlere göç etmeleriyle yaşamları farklı bir hal almaktadır. Yerleşik olarak yaşayan kültür ile gerçekleştirilen temaslarından sonra geleneksel yaşamda ısrar edilemez. Yeni duruma uyum sağlamak için başlayan değişimler beraberinde yeni süreçleri de getirmektedir. Bir önceki yaşamlarından uzaklaşan insanların kentte mevcut olan sosyal yapıya karşı ilk başlarda yabancılaşma duygusunu yaşadıkları söylenebilir (Adıgüzel, 2012).

Yerleşik olan nüfusun göç etmiş kişilere karşı dışlayıcı tarzı bu yabancılaşma duygusunu daha da derinleştirmektedir. Bu durum, göç eden kişilerin kente aidiyet hissetmelerini engellemekte ve/veya geciktirmektedir. Dışlanmaya maruz kalan insanlar kentlere göç eden akraba ve hemşerileriyle bir arada yaşadıkları ve geleneksel ilişki tarzlarını devam ettirdikleri yeni ilişkileri ortaya çıkarmaktadır (Ekici ve Tuncel, 2015).

Göçün birey üzerindeki etkisi sosyal durumlara göre değişmektedir. Hiçbir göçmen yeni çevresinde kendini tümüyle yabancı bulmaz. Göçmenler genellikle "kendi cinsinden" olanların bulunduğu yerlere giderler. Bu sebeple kentsel komşuluklarda etnik, dini veya benzer diğer ortaklıklar oldukça etkilidir. En açık toplumlarda bile göçmenlerin genel nüfusa özümsetilebilmesi için iki veya daha çok kuşağın geçmesi gerekir (Fichter, 2009).

Göç sonrası kentlerde kültürleşmenin etkisiyle kent kültürünün geleneksel kültürleri etkilediği bir süreç yaşanır. Bu süreçte göçmenler geldikleri yeni mekânlarda hemşerilik duygularıyla hareket ederek kendileriyle benzer kültürdeki insanlarla iletişim ağı kurarlar. Bu iletişim ağıyla beraber kültür dernekleri kurularak hem kentte yaşayan hem de geldikleri yerlerde yaşayan insanlarla kültürel bağların kurulması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Aslan, 1999).

Göçler, ekonomik yaşamda hem göç edenler hem de yerleşik olanlar için yeni koşullar ortaya çıkarmaktadır. Bu koşullar bir taraftan ekonomiye canlılık kazandırırken öbür taraftan yeni bir iktidar ve sömürü ilişkisinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Toplumsal yapılarda önemli değişime veya aşınmalara neden olan göç, yeni sorunları ve fırsat alanlarını da bünyesinde barındıran sınıfsal geçişleri hızlandırmaktadır. Sahip olamama durumu ve bir şeylere sahip olma isteği ile kendilerine yer bulma çabasının göçle gelenler açısından hayati öneme sahip olması, göçenlerin risk alma düzeyini yükseltmektedir. Risk alma düzeyindeki yükseliş ekonomik alana çoğu zaman olumlu yansırken siyasal ve sosyal alanda bir sürü olumsuzluğu beraberinde getirmektedir.

2.1.1. Göç Çeşitleri

Türkiye'de sanayileşme hareketleriyle birlikte büyük şehirlerin kurulması beraberinde yeni iş imkânlarını ortaya çıkarmış, bu gelişmelere paralel olarak şehirlerde sağlık ve eğitim alanında yaşanan gelişmeler büyük şehir merkezlerini göç için cazip hale getirmiştir. Bunlar dışında kırsal alanlarda toprakların miras yoluyla paylaşılması, tarımda makinenin kullanılmasıyla insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması, eğitim olanaklarından eşit bir şekilde yararlanamamak, ayrıca toplumda meydana gelen sosyal ve siyasal değişimler de insanların bulundukları yerlerden ayrılmak için olumsuz etkenler olarak kabul edilir (Şentürk, 2012).

Farklı sebeplerden beslenen göç kavramıyla ilgili çeşitli alanlara göre farklı değerlendirmeler yapılabilir.

Göçler, kişinin irade durumuna göre gönüllü ve zorunlu göçler olarak değerlendirilebilir. Kişinin rızasına dayanan gönüllü göçlerde ekonomik kaygılar, kişinin kendisi veya ailesi için yeni bir hayat kurma arzusu gibi nedenler ön plana çıkmaktadır. Doğal afet, iç karışıklıklar ve siyasi baskılar gibi nedenler ile ortaya çıkan zorunlu göçler ise ani ve plansız olmalarından kaynaklı olarak sonuçları itibariyle travmalara sebep olan göçlerdir.

Göç eden kişiler veya insan toplulukları yaşadıkları yerleri kendi rızalarıyla, yani gönüllü olarak bırakıp gidebilecekleri gibi, yaşamlarının tehlikede olması, bir otorite veya başka kişiler tarafından işkenceye uğrama ve cezalandırılma korkusu, kişilerin özgürlük alanlarının sınırlandırılması ve devlet baskıları sonucunda zorunlu olarak da gerçekleştirebilirler (Adıgüzel, 2012).

Türkiye'de 1980'li yılların sonlarına doğru başlayan ve 1990'lı yıllarda da devam eden iç göçler, ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nden İstanbul'a yapılmış göçlerdir. Zorunlu nedenlerden dolayı yaşanan bu göçler İstanbul'da farklı süreçlerin yaşanmasına neden olmuştur (Şentürk, 2012).

Gönüllü olarak gerçekleştirilen göçler ise genel olarak insanların daha iyi hayat şartları, yaşadıkları çevrede mutlu olamama, ailesinin geleceği konusunda kaygılarını giderme, ekonomik koşullarını iyileştirme, daha fazla imkânlara sahip olma gibi isteklerden kaynaklanan ve belirli amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen göçlerdir. Gönüllü göçler karşımıza ekonomik göçler ve beyin göçleri olarak gerçekleştirilen göçler olarak çıkmaktadır. İş bulup çalışmak amacıyla göç eden insanlar, işgücü göçünü gerçekleştirmiş olurlar. Bu gruba giren göçler ekonomik veya sosyal sebeplere bağlı olarak gerçekleştirilir (Adıgüzel, 2012).

Yönlerine göre göçler, iç göç ve dış göç olarak sınıflandırılmaktadır.

1950'li yıllar, sanayileşme hareketlerinin arttığı ve etkileri günümüzde de kendini gösteren köylerden kentlere doğru olan göçün başladığı ve zirveye ulaştığı dönemin başlangıç noktası olarak kabul edilir (İçduygu ve Ünalan, 1997).

Türkiye'de 1950'li yıllarda sanayileşmenin artması ve sonrasında tarımda makine kullanımı iç göçlerin artmasına sebep olmuştur. Ayrıca meydana gelen ekonomik ve sosyal değişmeler de iç göçlerin hız kazanmasına neden olmuştur. 1950-1955 dönemi Türkiye'de ilk sanayileşme hareketinin başladığı yıllar olarak kabul edilir. Bu dönemde toprak sahipliği sisteminin değişmesi, topraksızlaşma ve ulaşım koşullarında yaşanan iyileştirmelerin sonucu olarak kırsal kesimden büyük kent merkezlerine doğru bir hareket başlamıştır. Bu süreç 1960'lı yıllarda devam etmiştir. Nüfusun hızla artması, tarım topraklarındaki üretimin azalması, işsizlik ve eğitim gibi nedenler ile kentlere olan göçler artmıştır (İçduygu ve Ünalan, 1998).

Özellikle 1960'lar ile 1980'ler arasında kente doğru yaşanan göçlerin kentlerin nüfusunu artırması "kentleşme" sonucunu doğurmuştur. Sanayileşmeye başlayan ülke, gelen göçmenleri kentlerde karşılayacak konut ve onlar için yeterli istihdam sağlayamamış, bu durum da gecekondulaşma ve kayıt dışı ekonomik sektörün büyümesine neden olmuştur (Gençkaya ve ark., 2004).

Dış göçler, bireylerin bir ülkenin sınırları dışına çıkarak, yerleşme amaçlı olarak başka bir ülkeye yapılan göçlerdir. Dünyadaki büyük göç dalgalarında biri, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra çözülen imparatorlukların tasfiye dönemine rastlamaktadır. Osmanlı ve Habsburg devletlerinin çözülmesi, Orta, Doğu ve Güney Avrupa'da yeni devletlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu yeni devletlerin sınırları, her zaman kapsadıkları etnik toplulukların sınırları ile örtüşmemekteydi. Bu devletler, milliyetçilik akımının etkisi ile benimsedikleri zorunlu göç politikası yolu ile homojen (türdeş) nüfuslar yaratma kararı verince, büyük çapta sığınmacı hareketleri oluşmuştur. Yunan, Yahudi, Polonyalı, Macar, Bulgar, Sırp, Türk kökenli nüfus grupları kendilerine yeni bir yurt bulmaya koyuldular. Böylece 1920'li yıllar büyük çapta nüfus değiş-tokuşu (mübadele) sürecine sahne olmuştur (Abadan Unat, 2002).

Aynı dönemde, bunlara, Rus devriminden ve Nazizm'den kaçan Yahudiler de eklenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise sömürgelerin tasfiyesi ile Asya, Ortadoğu ve Afrika'da kurulan birçok bağımsız fakat sorunlu devlet içerisinde

ortaya çıkan etnik çatışmalar yeni göçlere neden olurken bu göçlerle Bangladeş örneğinde olduğu gibi yeni devletler kurulmuştur (Abadan Unat, 2002). Özellikle 1955'ten sonra dış göç devlet gücüne dayalı, kamu yönetimleri yardımı ile örgütlenen ve ikili anlaşmalara dayanan toplumsal bir olguya dönüştürülmüştür (Abadan Unat, 2002).

1961 yılından itibaren Türk vatandaşları seyahat etme hürriyetinden anayasal bir hak olarak yararlanmaya başlamışlardı. Bu durum Türkiye'de "tercüme ve iş bulma" adı altındaki özel firmaların yurtdışına eleman gönderme surecini başlatmıştır. Bu yıllarda Türkiye'de gözlemlenen gizli ve açık işsizlik nedeniyle birçok kişi daha yüksek ücretlere kavuşmak ümidiyle yurtdışına yönelmiştir. 1960'ta yurtdışında 2.700 işçi çalışırken, bu sayı bir yılda %300 bir artışla 6.700'e yükselmiştir. O sıralarda işçiler "ismen davet" (nominal recruitment) adı altında işverenlerin parasal garantisi ve yol masraflarının ödenmesi koşulu ile yurtdışına gitmişlerdir (Abadan Unat, 2002).

Boyutlarına göre yaşanan göçlere bakıldığında; bireysel ve gruplar halinde yapılan göçler olarak sınıflandırılabilmektedir. Türkiye'de de kitlesel olarak yapılan göçler kişilerin kendi iradeleriyle veya bir otoritenin baskısı sonucu bulundukları yerlerden ayrılmalarını ifade eder. Türkiye'de büyük kent merkezlerine doğru yapılan göçler ile beraber kitlesel göçlerde artış yaşanmıştır. Bireysel göçler ise kişinin kendisi veya daha küçük aile gruplarıyla beraber belli sebeplerden dolayı göç etmesi olarak kabul edilir.

Büyük, sanayileşmiş toplumlarda kırsal alanlardan kentlere doğru sürekli bir akın vardır. Gönüllü ve tek yönlü olan bu hareketlilik seçime dayanmaktadır. Kadınlar daha çok ticari kentlere, erkekler ise daha çok ağır sanayi merkezlerine gitmektedirler. Bu hareketlilikler daha çok, genç yaşlardaki yetişkinler arasında görülmektedir. Uluslararası göçler genellikle bireysel olarak gerçekleşirken iç göçmenler aileleriyle birlikte göçmektedirler. Bu duruma pek çok istisnanın da olduğu bilinmektedir (Fichter, 2009).

Süresine göre göçler ise kalıcı göçler ve geçici göçler şeklinde sınıflandırılabilmektedir. Çünkü göçlerin bir kısmı geçici süreli, bir kısmı da kuşaklar boyu devam ederek kalıcı hale gelmektedir. Ülkemizde mevsimlik göçler, özellikle yazları tarıma dayalı olarak yoğun şekilde görülmektedir. Adıgüzel'e göre, göçte geçicilik veya süreklilik şartlara ve gidilen mekâna göre değişebilmektedir. Göç süreci geçici bir süreyle sınırlı olabileceği gibi, ömür boyu hatta gelecek kuşakları da bir yerleşme biriminden diğerine taşımalarını da kapsayabilir. (Adıgüzel, 2010).

2.1.2. Göç Kavramı

Göç kavramı, 19. yüzyılda bilimsel tartışmalarda yer almaya başlamıştır. Alman-İngiliz kökenli coğrafyacı ve harita uzmanı olan Georg Ravenstein bu konuda ilk defa 1885 ve 1889'da Londra'da Royal Statistical Society'ye "Göç Yasaları" konulu iki tebliğ sunmakla tartışmaları hararetlendirmiştir (Abadan Unat, 2002).

Ravenstein'a göre göç, kendi başına amaç olamaz ve bireyler sadece göç etmek istedikleri için yer değiştirmezler. Göçmenler için amaç, kentte gelişen ekonomik ve ticari faaliyetin getirişinden pay almaktır. Kentin getirisinden pay alma isteği ya da daha iyi yaşama arzusu, yayılma sürecini desteklemektedir (Adıgüzel, 2012).

Neo-klasik ekonomi kurama göre emek fazlasına sahip olan ülkeler aynı zamanda düşük bir ücret piyasasına da sahip olurken; kısıtlı bir emek piyasasına sahip ülkelerde ücret düzeyleri daha yüksek olmaktadır. Bu ücret farklılıkları ülkeler arasında bir emek göçüne neden olmaktadır (Adıgüzel, 2012).

Ortaya atılan ilk göç kuramı olarak kabul edilen Neo-klasik Ekonomi'nin Makro Kuramı, ekonomik gelişmelere bağlı olarak geliştirilmiştir. Bu kurama göre, uluslararası göç ve ülke sınırları içerisinde gerçekleşen iç göçün nedeni, emek konusundaki arz ve talep alanında ortaya çıkan coğrafi farklılıkta yatmaktadır.

Ücret farklılığından ortaya çıkan bu açıklıktan dolayı düşük ücretli işçiler, yüksek ücretli ülkelere göç etmektedir (Abadan Unat, 2002).

Çağlayan'ın İlişkiler Ağı kuramının temelini, göçmenlerin gittikleri ülkelerde kurdukları sosyal ilişkiler ile aynı zamanda göç alan ülke ile göç veren ülke arasında da kurdukları sosyal ilişkilerin varlığı ve bu ağların göçler üzerinde olan etkisi oluşturmaktadır (Çağlayan, 2006).

2.2. TÜRKİYE'DE GÖÇ HAREKETLERİ

İnsanların sürekli bir şekilde çeşitli sebeplere dayanarak göç ettikleri görülmektedir. Göç hareketleri insanlık tarihiyle başlamış ve günümüzde de devam eden bir eylem olarak kabul edilmektedir. 20.yüzyılda dünyada yaşanan iki büyük savaş ve sonrasında sanayileşme alanında yaşanan gelişmeler, kırsal alanlardan kentlere doğru nüfusun kaymasına sebep olmuştur.

Sosyolojik bir olgu olarak göçe bakıldığında, sürekli olarak insanların çeşitli nedenlerden dolayı mekân değiştirdikleri görülmektedir. Bu durum, insanoğlunun doğasında var olan daha iyi yaşam koşulları özleminin ve arayışının bir sonucu olarak görülebilmektedir. Bu coğrafi ve sosyal mekânların değiştirilmesinin pek çok nedeni olmakla beraber; genelde ekonomik, dini, sosyal, siyasal ve doğa olayları gibi etmenler sayılabilmektedir. Fakat hangi sebeple olursa olsun, 20.yüzyıl tüm dünyada en fazla göçlerin yaşandığı, en fazla heterojen ve melez toplumların oluştuğu yüzyıl olmuştur (Fichter, 2009).

Göçlerin, bazen ülke içinde bazen de dış ülkelere yapıldığı görülmektedir. Ülke içinde yapılan göçler, genellikle kırdan kente doğru olmaktadır. Ülkemizden, 1960'larda başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesine işçi göçü yapılmıştır. Bu dış göçler, gelişmemiş ya da gelişmekte olan bizim gibi ülkelerden, gelişmiş ekonomilere doğru olmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin en büyük sıkıntılarından biri de beyin göçü sayılabilir. Eğitimli ve kalifiye

sayılabilecek insanların, ülkenin ekonomik ve teknik şartlarının yetersizliği gibi çeşitli nedenlerden dolayı yurt dışına taşındıkları görülmüştür.

Türkiye'deki göçlerin büyük çoğunluğunun iç göç şeklinde olduğu görülmekle birlikte, önemli oranda dış göç olgusunun da yaşandığı rahatlıkla söylenebilmektedir. Abadan-Unat'a göre, *''Göç, ister iç, ister dış olsun herhangi bir toplumun yapısında gerçekleşen değişimin doğal bir sonucudur''* (Abadan Unat, 2002).

2.2.1. Türkiye'de İç Göç Hareketleri

Akşit, Türkiye'de yaşanan iç göçleri, 1950 öncesi, 1950-1985 arası ve 1985 sonrası olmak üzere üç temel döneme ayırarak ele almaktadır (Akşit 1998). 1950'lere kadar Türkiye'de kırsal alanlarda yaşanan modernizasyon ve yeni kurulan ulus-devletin oluşum sürecinde Anadolu'ya göçen bazı grupların yerleştirilmesi gibi konularla uğraşılmıştır. 1950-1985 arası dönemde, sanayileşmenin de etkisiyle nüfusun köyden kentlere akmasıyla çok kültürlülük yaşanmıştır. 1985 sonrası dönemde ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden yerinden edilmeler sonucu büyük kentlere doğru zorunlu göç akımı yaşanmaya başlamıştır (Adıgüzel, 2012).

Kırdan kente göç akını 1970'li yılları da kapsayacak şekilde devam etmiştir. 1950'lerin sonundan itibaren kentlerdeki kapitalistleşme süreci ile birlikte bir sanayi hamlesi başlamış ve ortaya çıkan yeni iş imkânları da göçü beslemeye devam etmiştir (Çağlayan, 2013**)**.

2.2.2. Türkiye İçerisinde Kürt Göçü

1980'li yıllarda Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesindeki iç karışıklık ve güvenlik sorunları nedeniyle zorunlu bir göç dalgası ortaya çıkmıştır. Bu göç sürecinde, önemli bir nüfus önce daha güvenli kabul edilen Diyarbakır, Van, Batman gibi il merkezlerine daha sonra ise, Batı ve Orta Anadolu'ya göç ederek, mevcut kentsel sorunların daha da büyümesine neden olmuştur (İçduygu, 1999).

1985'lerden itibaren üç bölgede nüfus ve kentleşmenin diğer bölgelere nazaran çok daha hızlı arttığı görülmektedir. Bunlar; Doğu ve Güneydoğu, Akdeniz kıyıları ve Marmara Bölgesi'dir. Ancak bu üç bölgede kentleşmeye yön veren dinamikler birbirinden farklıdır. Koyuncu, bu dönemde Türkiye'deki kentleşmenin üç dinamiğinin, siyasal olaylar, turizm ve sanayi olduğunu ifade etmektedir (Koyuncu, 2015).

İHD raporuna göre, 1985 yılından bu yana Türk güvenlik güçlerince gerçekleştirilen operasyonlar öncelikle Güneydoğu Anadolu'daki Kürt kırsal nüfusunu hedeflemiştir. 1985'ten önce var olan 5000 köy ve mezradan yaklaşık 3000'i ya kısmen ya da tamamen boşaltılmıştır. 1992'den itibaren ise büyük topluluklar ve şehirler de hedeflenmeye başlanmıştır. Güneydoğu'daki kırsal alanda köyleri ve mezraları planlı bir şekilde boşaltma ve yakma politikası 1990'da ciddi boyutlara ulaşmış, 1993-1995 döneminde ise zirveye çıkmıştır. Doksanlar tecrübesinin esas amacı, PKK militanlarının dağlık arazide barınmasının önüne geçmek ve Kürtler ile örgüt arasındaki bağları koparmaktı. Esas amacı her ne olursa olsun, 1990'larda hayata geçirilen yerinden etme faaliyeti hacmi bakımından öncekilerle kıyaslanamazdı. On yıl kadar bir süre içinde 3 bin kadar köy ya da mezra kimi zaman yakılarak ve meskûnlarına herhangi bir mühlet verilmeden boşaltıldı. Birkaç milyon yurttaşın yaşadığı bir havaliden, bir milyondan fazla yurttaş yerinden edildi (Kurban ve Yeğen, 2012).

2.2.3. İstanbul'a Kürt Göçü

Türkiye içindeki toplumsal hareketlilik büyük kentleri yön olarak seçmiştir. Bu hareketlilik sonrasında kentsel doku yeniden kurulmaktadır. Özellikle İstanbul, toplumsal hareketliliğin merkezi olarak ön plana çıkmıştır. Bundan dolayı şehir sürekli bir değişim içerisindedir (Alpman, 2020).

Tarlabaşı'na 1950'li yıllardan sonra on yılda bir periyodik olarak değişecek farklı bir göçmen grubu gelmiştir. 1960'lardan önce gelen ilk grup Karadeniz ve

Marmara Bölgesinden gelen göçmenlerden oluşmaktadır. Bunlar arasında ağırlıklı olarak Romanlar bulunmaktaydı. 1960 sonrası kitleler halinde Sivas, Erzincan, Konya ve Kayseri başta olmak üzere Orta Anadolu ve biraz da Doğu Anadolu'dan gelen göçmenler vardır. 1980 sonrası ise göçmenlerin büyük bir kısmını Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden gelen Kürtler oluşturmaktaydı (Alpman, 2020). Bu durum azınlıklar tarafından terk edilen Tarlabaşı'nın demografik yapısında değişime ve homojen nüfus yapısının ortadan kalmasına sebep olmaktadır (Alpman, 2020). Zorunlu göçe tabi tutulan Kürtler için Tarlabaşı ilk uğradıkları yerlerden biri olmuştur. Bu süreç Kürtler ile yerleşik nüfus arasında pek çok sosyal problemi de beraberinde getirmiştir (Alpman, 2020).

Tarlabaşı'na göç eden göçmenlerin %39'u 1990 ve sonrasında göç edenlerden oluşmaktadır. Bu %39'un %59'unu ise OHAL bölgeleri olan Mardin, Siirt ve Diyarbakır'dan gelen göçmenler oluşturmaktadır (Şahin, 2010).

Bilgi Üniversitesi'nin 2006 yılında tamamladığı Tarlabaşı araştırması, Tarlabaşı'ndaki Kürtlerin %60'ının 10 yıldan kısa bir süredir burada yaşadıklarını göstermektedir. Araştırmada belirtildiğine göre söz konusu görüşmecilerin göç ettikleri dönem PKK ile devlet güçleri arasındaki çatışmaların, insan hakları ihlalleri ve köy boşaltmalarının en yoğun yaşandığı dönemdir (Şahin, 2010). Kürtlerin zorunlu göç deneyimi, göç edenler ve geride kalanlar için pek çok sosyal ve kişisel sorunları da beraberinde getirmiştir (Alpman, 2020).

3. KİMLİK KAVRAMI VE GENÇLİK

Küreselleşmeyle beraber modern düşüncelerin sorgulandığı ve post modern söylemlerin daha sık tartışıldığı günümüz toplumlarında kimlik tartışmaları da yeniden başlamıştır. Yeni dönemde modern insanın kimlik arayışına girmesi ve farklı kimliklerin bir arada yaşama durumları bu tartışmaların merkezinde yer almıştır.

Castells'e göre kimliklerin inşası, coğrafya, tarih biyoloji, kolektif hafıza, iktidar aygıtları, kişisel fanteziler ve dinsel ilhamlardan malzemeler alınarak gerçekleşmektedir (Castells, 2013).

Başka bir tanımda kimlik, toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2009).

Bilgin, kimliği bireyin veya ait olduğu grubun kendini nasıl tanımladığı ya da diğer birey ve gruplar karşısında kendilerini nasıl konumlandırdıklarını gösterdiğini ifade etmektedir (Bilgin, 2007).

Kimliği oluşturan temellerden biri, kişinin başka birini tanıma isteğidir. Bu olay benliğin ortaya çıkmasından hemen sonra başlamaktadır. Benliğin ortaya çıkması aynı zamanda toplumsal bir mesele olan kimliği de ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda kişinin tanınması, onun dışında benlik sahibi, öz bilinçli kişiler tarafından kabul edilmesi demektir ve başka insanlara ihtiyaç duyulduğu için toplumsal bir mesele olarak görülmektedir (Türkbağ 2003).

Kimlik, farklı çalışma alanlarının içerisinde işlendiği için tanımları da farklı olabilmektedir. Sonuç olarak kimliğin kişinin kendisine dair neler düşündüğü, kendisini başka insanlara karşı nasıl ifade ettiği ve kişinin diğer insanlar tarafından nasıl tanımlandığıyla alakalı bir durumdur.

Kişilik ve kimlik arasında fark vardır. Kişilik, kişiyle alakalı olan; kimlik ise toplumla alakalı olandır. Kişilik, içerisinde bireye özgü manevi özellikleri

barındırırken kimlik ise toplumun kişiye kattıklarıyla değişen, şekillenen ve kişinin topluma karşı hareketlerini belirleyen bir yapıdır. Kimlik; ekonomik, toplumsal ve politik baskılara göre şekillenmektedir (Bakıroğlu, 2015).

Bireyin kendi kimliğine dair bilgisinin olması yapacaklarını kolaylaştırırken başkalarının kimliği hakkında bilgi sahibi olması diğer insanların düşüncelerinin ve davranışlarının neler olacağını kestirmesini sağlamaktadır. Kimlik, kişiyi tanımladığı için bireyin günlük yaşamını sürdürmesini kolaylaştırmaktadır. Kimlikle alakalı sahip olunan bilgiler diğer insanlarla iletişim kurmayı sağlarken çevreyle kurulan iletişim de kimliğin yeniden yapılandırılmasını sağlamaktadır (Hogg ve Vaughan, 2014).

Kişinin kendi hakkındaki fikirleri onun kim olduğu, ne olmak istediği, başka insanlar tarafından nasıl algılandığı ve bilindiği hakkında düşüncelerini etkileyerek benliğini oluşturmasını sağlar (Hogg ve Vaughan, 2014).

Benlik ve kimlik kavramları; kişin çevresiyle etkileşim halinde olmasını belirlerken kişinin bulunduğu çevre de bireyin kimlik ve benliğine etki etmektedir. Bu açıdan kimlik bireysel olduğu kadar kişinin içinde bulunduğu gruba ait olma durumudur (Bendle 2002). Aile başta olmak üzere kişinin içinde yaşadığı kültür bireyin kimlik oluşturma süreçlerini etkiler. Böyle bir durumda kimlik, kişilik ve benliği ifade ettiği gibi kişinin ait olduğu toplum, kültür ve grubu da yansıtır (Bendle 2002; Kroger, 2003).

Bu durumun bir başka örneği Sennett'in *Karakter Aşınması* isimli eserinde görülebilir. Sennett, bireylerin gündelik yaşam içerisinde sergiledikleri kapasitelerinin ne olduğunu izler. Bireyin kendi hikâyesini yaratabilme ve kimliğini inşa edebilme durumunun modern kapitalizm ile çözüldüğünü; kırılganlaşmanın ve prekarizasyonun istikrarlı sosyal ilişkileri bitirdiğini, bir mesleğe sahip olabilmenin uçucu hale geldiği bu çağda kimliklerin zamana karşı direnemediğini ve her an değişmekte olduklarını gösterir (Alpman, 2020).

Hall'a göre kimlik, özgül bir güce sahiptir. Modernleşmeyle beraber toplumlarda yaşanan dönüşümlere rağmen kimlikler hala referans noktası olarak

yerini korumaktadır. Bu referans olma durumu geçmişte nasıl devam ettiyse gelecekte de öyle olmaya devam edecektir. Bundan dolayı sosyal bilimlerin kimlikleri reddederek bir çalışma ve eleştiri yapmaları mümkün değildir (Alpman, 2020).

Bütün süreçler düşünüldüğünde kimlik, kişinin zamanla biriktirdiği hikâyesinin sonucu olarak ben kimim sorusuna verdiği cevap olarak kabul edilebilmektedir.

3.1. KİMLİK MESELESİNE FARKLI BAKIŞLAR

Kimlik kavramı yapısı gereği sabit ve durağan değildir. Değişimlere açık ve sürekli dönüşen bir kavramdır. Farklı alanların çalışma konusu olduğu için hiçbir zaman tek bir değişken üzerinden değerlendirilemez. Tarihsel olarak kimlik kavramı sürekli değişimlere uğrar farklı bakış alanlarına göre yorumlanır ve yeniden yapılandırılır.

Geleneksel toplumlarda değişim birey ve toplum için oldukça yavaştır. Çoğu zaman ortada bir değişim olduğundan söz etmek bile mümkün değildir (Armağan, 2012).

Geleneksel toplumlarda belirlenen kurallar geleneksel yapıdan beslenir. Bireylerin bu kurallara uymaları zorunludur. Bu toplumlarda kişiler hem üretim hem de tüketim süreçlerine beraber katılırlar. Geleneksel toplumlarda kuralların belirlenmesinde en önemli faktör dindir. Geleneksel toplumların modern toplumlardan farkı uzmanlaşma ve bireyselleşme olmadığı için iş bölümleri yeterince ayırt edici değildir. Üretim kişilerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri kadardır (Çoşkun, 1994).

Bu dönemde kişiler kimliklerinden bahsederken inandıkları din, geldikleri aile akrabalık ilişkileri ve soyları üzerinden kendi kimliklerini ifade ederler. Geleneksel kimliklerde bireysellik henüz oluşmadığı için kimliklerin inşa edilmesinde en önemli etmen kurdukları geleneksel bağladır. Kişiler toplumda

bulundukları konum değil de aile ve akrabalarının ait olduğu konuma göre kimliklerini inşa ederler.

Bu tür toplumlarda çoğu zaman kimlik inşası dini kurallara göre belirlenmektedir. Dinler tarafından koyulan kurallar yıkılamamıştır. Modernleşmenin başlamasıyla değişen toplum yapısı kimliklerin inşasını da değiştirmiştir (Yavuz ve Zavalsız, 2015).

Kimlik kavramıyla ilgili önemli çalışmalar modernleşme süreciyle beraber başlamıştır. Modern dönemde ortaya çıkan farklı çalışmalar ve kavramlar kimlik ile ilgili yeni tanımların da yapılmasına neden olmuştur. Böylece kimlikle ilgili yapılan eski tanımlar değişmeye başlamış ve yerini yeni tanımlar almıştır.

Modernleşmenin ortaya çıkardığı yeni sistemde birey ve onun özgül aklı ön plana çıkmıştır. Modernleşmeyle beraber geleneksel dönemden farklı olarak kişilerin kendi kimlikleriyle ilgili karar verme yetkileri onların hür iradesine kalmıştır.

Modernleşmeyle beraber bilgi kaynaklarına ulaşmanın kolaylaşması beraberinde bireysel ve özgün bir kimlik anlayışını getirmiştir. Ayrıca evrensel bir kimlik anlayışının da ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Aktaş ve Çiydem, 2016).

Modern toplumlarda kimlik, kişinin toplum içerisinde sahip olduğu roller, toplumsal iş bölümü gibi özelliklerin birbiriyle etkileşimi sonucunda oluşur. Modernleşmeyle beraber ortaya çıkan bireysellik kimliği yeniden yapılandırılan bir olgu haline getirmiştir (Girgin, 2018).

Modernleşmenin etkisiyle kimlikler değişime karşı dirençlerini kaybetmiş ve yeniliklere açık hale gelmektedir. Modern dönemde karar verilirken bireylerin daha özgür olmaları sorumluluklarını artırmış ve her bireyin ve kimliğin kendine özgü olduğu kanaati ortaya çıkmıştır (Yavuz ve Zavalsız, 2015).

Küreselleşme kavramı 1980'lerin başlarında ortaya çıkmış ve bu dönemler modern dünyanın sorgulandığı dönemler olarak kabul edilmektedir.

Postmodernizm çoğulculuk ve farklı seslerin ortaya çıktığı sistem olarak kabul edilmektedir.

Postmodern toplumlar, hızlı bir enformasyon sürecini yaşamaktadırlar. Bilgisayarın insan hayatına girmesiyle beraber bilgi akışının hızlandığı bir dönem olarak kabul edilmektedir (Karaduman, 2010). Postmodern düşünürlere göre birey bu çağda sürekli hareket halindedir. Bu hareketliliğin sonucu olarak birey etkileşime açık bir hale gelmektedir. Etkileşimin sonucu olarak kişi bulunduğu çevreye göre şekil alır ve kendi bakış açısıyla da bulunduğu ortamları yorumlamaya başlar. Kişi, kendi fikirlerinden yola çıkarak bulunduğu ortamı yorumlarken aynı zamanda çevrenin onda bıraktığı etkilerden dolayı da bir dönüşüm yaşama başlamaktadır (Karaduman, 2010).

Dunn'a göre teknolojinin gelişmesiyle beraber kimlikler kolay tüketilebilir hale gelmiş ve bunun sonucu olarak da kimliklerin yeniden inşa edilmesi gerekmektedir (Dunn, 1998).

3.1.1. Bireysel ve Kolektif Kimlik

Tajfel ve Turner, kimliği sosyal ve bireysel kimlik olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu iki kimlik birbirleri etkilemektedir (Şimşek, 2002).

Dâhil olunan bir sosyal grupta kişinin benliği ile benzeyen diğer kişiler, ben olarak kabul edilir. Bu kişiler grup içi olarak kabul edilir. Bireye benzemeyen diğer kişiler ise ben olarak kabul edilmez ve öteki olarak kabul edilir (Burke ve Stets, 2000).

Modernleşmeyle birlikte kişinin bireysel ve sosyal kimliğini inşa etmek için sergilediği çabayı kimlik arayışı olarak kabul edebiliriz (Beyazyüz ve Göka, 2005).

Erikson, kimliğin kişinin doğumuyla başladığını özellikle ergenlik dönemine gelindiğinde ortaya çıkan bunalımların etkisiyle oluşan özdeşleşmelerle inşa edildiğini savunmaktadır (Erikson, 1968). Bu şartlar altında oluşan kimlik

1960'lardan sonra sosyoloji, antropoloji ve sosyal psikoloji gibi pek çok disiplin tarafından ele alınmış ve yaygınlaştırılmıştır. Dünyada ortaya çıkan toplumsal hareketlerin etkisiyle de gündelik hayatta daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Bu açıdan bakılırsa kimlik kavramı sosyal bilimler için 'bireysel kimlik' ve 'sosyal kimlik' olarak ikiye ayrışmıştır (Alptekin, 2012).

Bireysel kimlik, fiziksel ve düşünüş biçimlerini içinde barındırırken sosyal kimlik ise din, cinsiyet, ırk, sınıf ve meslek gibi sosyal etiketleri içinde barındırmaktadır (Sözen, 1991). Bireysel ve kolektif kimlikler arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bundan dolayı bireysel ve sosyal kimliği birbirinden ayırt ederek düşünmek imkânsızdır (Şimşek, 2002).

Kimliğin bireysel kısmıyla ilgilenen yaklaşımlar, insanın hayatı boyunca pek çok grubun içinde yaşamış ve çalışmış olduğundan hareket ederek düşüncelerini temellendirirler. Ayrıca İnsanların sahip oldukları aile, din, ırk gibi çeşitli kolektif kimlikleri vardır. İnsanlar devamlı bu kimliklerle etkileşim halindedirler. İçinde bulundukları duruma göre kimlik seçip kendilerine farklı kimlik inşa etmektedirler. Bu düşünceden yola çıkan yaklaşımlara göre ise kimlik, bütün yaşamı kapsayıcı değil durumsal bir olgudur (Smith, 2002).

Kolektif kimlik bir alanda belirginleşmiş gruplar (etnik köken) ile diğer gruplar arasındaki farkları gösterme ve vurgulama talebidir (Bilgin, 1995).

İnsan hem bireysel özellikleri olan hem de diğer grupların içerisinde yaşayan bir varlıktır. Bireysel kimlik ile ilgili olanlara verilen cevaplar aynı zamanda grubun özelliklerine de gönderme olarak kabul edilir. Bireysel kimliğin bir aidiyet belirtmesi aynı zamanda kolektif kimliği de işaret etmektedir (Beyazyüz ve Göka, 2005). Kolektif kimlik, bireyin ırk, din, siyasi gruplarla olan ilişkisine göre şekillenmektedir. Bu yönüyle birey toplumsal kimliğini ortaya koyarken ister istemez ait olduğu grupların aidiyetlerine de vurgu yapmaktadır (Yapıcı, 2004).

Kolektif kimlik, kültürde olan değer, norm gibi topluma ait özelliklerin benimsenmesi ve bunlara benzemek suretiyle edinilen toplumsal kimlik anlamına da gelmektedir (Tural, 1988). Kolektif kimlikte kişinin içinde olduğu toplumla

özdeşleşmesi söz konusudur. Kişinin etnik kökeni, benimsediği din, sahip olduğu meslek o kişinin toplumsal kimliğini oluşturur. Bireysel kimlik ise kolektif kimlikten farklı olarak bireyin kim olduğuna, kendi özelliklerine ve bulunduğu konuma ilişkin toplum içindeki algısına denk düşmektedir (Şimşek, 2002).

Bireysel kimlik, kişinin kendini ötekilerden ayırt etmek için tanımladığı özelliklerinden oluşurken sosyal kimlik ise bireyin sosyalleşme sürecinde dâhil olduğu gruplarla kurduğu ilişkinin sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Bireyin taşıdığı kimlik onun aynı zamanda kolektif adresidir. Bireysel kimlikler kişinin içinde yaşadığı toplum ulus bölge ailenin izlerini taşımaktadır. Birey ve diğerleri arasında Karşılıklı bir inşa süreci yürür. Bu durum 'kişi' oluş sürecidir. Kolektif kimlik genel olarak kişinin kendisini tanımamasına, toplum içinde konumlandırmasına ve ayrılmaz olarak gördüğü ilişkilerin bir parçası olarak kabul etmesine karşılık gelmektedir. Bütün kimliklerin toplumsal olanla bir ilişkisi vardır. Çünkü bireysel kimlikler toplum içerisinde ve diğer insanlarla karşılaşıldığında inşa edilmekte ve dönüşüme uğramaktadır (Şimşek, 2002).

3.2. KİMLİK VE ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK

Kültür kelimesiyle ilgili birçok tanım yapılmaktadır. Bu sözcük, Latince *cultura* kelimesinden gelmektedir. *Cultura* kelimesi inşa etme ve bakma anlamlarına gelen *colere* kelimesinden türetilmiştir (Çakır, 1991). TDK'ye göre tarih içerisinde toplumlarda ortaya çıkan maddi ve manevi değerler ile bu değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında rol oynayan araçların tümü kültür olarak kabul edilir (Mutlu, 2012).

Kültür sözcüğü üzerine ilk bilimsel çalışma 1871 yılında antropolog Tylor tarafından yapılmıştır. Tylor'a göre kültür içinde bilgiyi, ahlakı, inancı barındıran alışkanlık ve becerilerden oluşan karmaşık bir yapıya sahiptir (Turan, 1990).

Geert Hofstede'ye göre kültür, insan topluluklarını birbirinden ayıran düşünce programlarının tümü olarak kabul edilir (Can, 2012).

Farklı kültürlerin bir araya gelerek farklı bakış açılarını oluşturdukları yerlerde çok kültürlülük vardır. Modern toplumlarda çok kültürlülük kavramı bireyin bağımsız olarak yaşaması için koşul olarak kabul edilmektedir. Çok kültürlü toplumlarda bireyin kendi kültürüne hapsolmasından kurtulması ve başka kültürlere ve yorumlara açık olması sonucu ortaya çıkmaktadır.

Dünyadaki ulus devletlerin birçoğu kültürel çeşitlilik göstermektedir. Yapılan araştırmalarda 184 bağımsız ülke içinde aktif olarak kullanılan 600 dilin ve 5000 etnik grubun yaşadığı ortaya çıkmıştır. Dünyada sayılı birkaç ülkede aynı dilin konuşulduğu ve aynı etnik kökenden geldiği bilinmektedir (Kymlicka, 1998).

Çok kültürlülük, ayrı grupların birbirleriyle temasa geçtikleri, birbirlerini değiştirdikleri ya da kendi içinde değişmeye başladıkları, içinde dostluk ve düşmanlık gibi kavramları da barındıran durumları ortaya çıkarmıştır (Çelik, 2008).

3.3. GENÇLİK YILLARINDA KİMLİK İNŞASI

Kimlik kavramı; bulunduğumuz dönemde üzerinde çokça tartışılan kavramlardan biridir. Sosyal bilimler, siyaset ve kültür çalışmalarında odak haline gelen kimlik kavramı, farklı disiplinlerin kendi bakış açılarıyla ele aldıkları bir kavram olduğu için önem arz etmektedir. Bireysel ve toplumsal süreçlerde oluşan ilgi ve yaşanan çatışmaların merkezinde kimlikler yer almaktadır. Kimlik, kişinin kim olduğuna dair farkındalık oluşturmasının yanı sıra başkaları tarafından kabul edilme ve saygı görme süreçlerinde de rol oynamaktadır. Ötekiye karşı davranışları etkilediği için toplumsal araştırmalarda kimlik çalışmaları önemli bir yer tutmaktadır. Kimliğin zaman ve mekâna göre değişiklik göstermesi kimlik alanında yapılan çalışmaları karmaşık bir yapıya sokmaktadır. Küreselleşen dünyada mekân kavramının değişmesi göç sonrası kentlerde meydana gelen yeni karşılaşmalar, aile, okul ve kuşaklar arası çatışmalar kimlik inşa süreçleri üzerinde etkili olmaktadır.

Kimlik alanındaki çok boyutlu çalışmalar kavramın, tek bir tanımın yapılmasını zorlaştırmaktadır. Ele alacağımız çalışmanın sağlıklı olabilmesi için

farklı tanımlardan yola çıkarak kavramının belli yaş grupları üzerinden sınırlandırılmasına önem göstereceğiz. Kimliklerle alakalı yapılan farklı çalışmalar, kimlik kavramın merkezinde öznenin olduğunu göstermektedir. Kimlik (identity) terimi, aynılığını ve sürekliliği içeren Latince *idem* kökünden türetilmiştir. TDK'ye göre ise toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü olarak kabul edilir (TDK, 1998).

Sarup, kimlik tanımı yaparken iki farklı durumdan bahseder. Birinci yaklaşım, verili olan ırk, sınıf ve cinsiyet gibi kavramları içerisinde barındıran tutarlı bir yapıdır. İkinci yaklaşım ise kimliğin dinamik ve inşa edilebilen bir süreçten oluştuğu kabulüdür. Ulus devletler veya diğer kimliklerle karşılaşıldığında yaşanan çatışmalı durumlar kimliğin inşa edilebilir özelliğini ön plana çıkarmaktadır. Çatışmalar ve buna dayalı söylemlerin devam etmesi kimlik inşa süreçlerinin de yeniden kurulduğunu gösterir (Sarup, 1996). Kimliğin çocukluktan ziyade ergenlikte ortaya çıkan ve genç yetişkinlikte pekiştirilen bir durum olduğu belirtilmektedir (Erikson 1968; McAdams 2001).

Gençlik yılları, yetişkinlik ve çocukluk yıllarının arasında kalmış bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemdeki kişiler tam olarak yetişkin ve çocuk olarak kabul edilmezler. Değişim ve farklılaşmanın yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Beraberinde bunalım ve gerginliği de getiren bu dönem, içerisinde bir kimlik taşıma çabasını barındırmaktadır (Yavuzer, 1999). Gençlik dönemi UNESCO'ya göre 15-25 yaş arasındaki bireyleri kapsayan dönem iken Birleşmiş Milletler (BM)'e göre 12-24 yaş arasını kapsayan dönemdir. Türkiye de Birleşmiş Milletler'in kabul ettiği yaş aralığını gençlik dönemi olarak kabul etmektedir. Yavuzer'e göre, yaş sınırı kadın ve erkekler arasında farklılık gösterebilmektedir. Türkiye'de kızlar için 10-12; erkekler için 12-14 yaş aralığı gençlik dönemi başlangıcı olarak kabul edildiğini aktarmıştır. (Yavuzer, 1999).

Kişiyi diğerlerinden ayıran kendi içerisinde sürekli ve tutarlı olarak devam eden kimlik, bireyin kendinden yola çıkarak dışarıyla kuruduğu iletişim sonucunda gelişmektedir (Aşkın, 2007). Kavram olarak kimlik, toplumsal aidiyetlerimizden

farklı olarak kurduğumuz arzular, hayaller ve kendimizi tanıma şeklimiz, yaşamla ilişki kurma ve tanıma biçimimiz gibi toplum içerisinde konumumuzu bildiren özelliklerin toplamından oluşmaktadır (Bostancı 1998).

Ergenlik dönemine giren bireyler beraberinde bir kimlik krizi yaşamaktadırlar (Kağıtçıbaşı, 2008). Bu dönemde kimlik arayışları içerisine giren gençler, nereden geldiklerini kim olduklarını, şu an neler yaptıklarını ve ileride neler yapacakları ile ilgili kendilerine sorular sorarak bu sorulara cevap aramaya başlarlar. İçinde bulundukları dönem itibariyle okul, aile, çevre, arkadaşlık ilişkileri kişi için oldukça önemli olmaktadır (Markus ve Kitayama, 1991; Bahadır, 2002).

Bauman, kimliği yaşanan belirsiz durumlardan kurtulma isteği olarak kabul eder. Birey kendiyle ve bulunduğu yer ile ilgili şüphe duymaya başladığında kimlikle ilgili arayışa girmeye başlar (Bauman, 2001).
Toplum ise zaman ve mekândan bağımsız olarak kendi düşünüş tarzlarını bireylere empoze etmeye çalışmaktadır (Durkheim, 1994).

Kimliğin inşa sürecine bireyin toplumla kurduğu etkileşim önemlidir. Bu etkileşim sonucunda birey toplumu inşa ederken aynı zamanda toplumda bireyin kimliğini inşa etmesine etki etmektedir. Kimliğin kabullenmesi sürecinde pek çok faktör etkili olmaktadır. İlk olarak kimliğin içselleştirilmesi sürecinde, ilk sosyalizasyonun başladığı çocukluk dönemi vardır. Daha sonraki dönemlerde yerleştirilen kimliğin biçimlendirilmesi söz konusudur (Özata, 2021).

3.4. KİMLİK İNŞA SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Althusser, devletin ideolojik aygıtları olarak aile, okul, din, medya olarak görmektedir. Bu devlet aygıtları, birincil ya da ikincil sosyalleşmede bireyin etkilendiği ve dolayısıyla kimlik oluşum süreçlerine etki eden aygıtlar olarak görülür (Althusser, 2002). Genel bir kabul olarak aile, tüm toplumlarda çocukların ve gençlerin içinde yetiştikleri en küçük ve en temel birimdir (Köknel, 1979). Modern dönem ile beraber ortaya çıkan çekirdek ailelerde, kadınlar da kent

yaşamına uygun olarak çalışma hayatına girerek ekonomik özgürlüklerini kazanmaya başlamaktadırlar. Bu durum geleneksel toplumlardaki erkek egemenliğinin bozulmasına neden olmaktadır. Bu durum aile içerisinde yaşanan krizlerin sebebi olabilmektedir. Bu tür aile ortamlarına büyüyen çocuklar ve gençler roller konusunda çelişkiler içinde kalabilmektedir (Köknel, 1979). Aile içerisinde görülen durumlar, olgunlaşma sürecindeki bireyin kişilik yapısının oluşmasında derin izler bırakmaktadır (Yavuzer, 1999).

Çocuğun kimlik oluşum sürecine etki eden önemli bir aygıt ise gittikleri okullardır. Canlılar arasında bilgiyi sistematik bir şekilde işleyen ve gelecek nesillere aktaran tek varlık insandır. Bu durumun sonucu olarak eski dönemler hakkında fikir sahibi olunur. Daha sonra elde edilen yeni bilgiler bu bilgilerle karşılaştırılarak geliştirilir. Programlar ve müfredatlar bu işlemin daha sistematik bir şekilde yapılması için geliştirilir.

Sosyoloji ve felsefenin çalışma alanı olarak eğitim, bireylere bilgi aktaran ve mevcut bilgiyi yönlendiren fikirler, müfredat programları ile kişiliklerin ve kültürlerin toplumsal bakımdan yeniden üretilmesini kapsamaktadır (Marshall, 1999).

Çocukların ailede başladıkları sosyalleşme ve eğitim okullarda devam etmektedir. Gençlerin ait oldukları aile grubu içerisinde başladıkları dışarıyı tanıma davranışlarını gittikleri okullarda geliştirme imkânı bulmaktadırlar. Aile içerisinde öğrenilenler okulla beraber farklı bir boyut kazanarak devam etmektedir. Çünkü okullarda gençler kendi yaş gruplarındaki insanlarla bazı sorunları çözmek için alışveriş içerisinde bulunmaktadırlar (Şener, 2013).

Eğitim, ulusal kimliğin bireye aktarılmasında ve bunun yaygınlaştırılmasında önemli bir araç olarak kabul edilir. Bu sebepten dolayı kimlik, dil ve eğitim arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Bazı toplumlar ulusal kimliklerini kurarken ülke içerisinde konuşulan farklı dilleri yasakladığı

görülmektedir. Böylece okula başlayan çocuklar gördükleri eğitimle beraber sadece okuma ve yazma değil aynı zamanda yeni bir dili ve kültürü de öğrenmektedirler (Şahin Fırat, 2010).

Tilly, ulus-devleti tanımlarken diğer devlet modellerinden farklı olarak ulus devletlerde tek dil ve kültürü dayatma çabası olduğunu söylemektedir. Eğitimin tek tipleştirilmesi ve zorunlu hale getirilmesi ulus inşası için önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Ulus devletlerin temel iddiası bir ülkede yaşayan bütün insanların toplumsal olarak bütünleşik ve bir bütün oldukları fikridir. Bu iddia ancak eğitim ve okullar aracılığıyla uygulanabilir (Tilly, 1992). Zorunlu eğitiminde öğretilen her ders bir değeri içinde barındırır. Örnek olarak tarih dersinin amacı ulusal kimliğin inşa edilmesine katkı sunmaktır. Ulusal kimlik inşa edilirken yapılması öncelikli olan ortak bir hafızanın yaratılmasıdır. Tarih dersi buna göre dizayn edilir. İnsanlar tarafından yanlış anlaşılma ihtimali olan konularda ayrıntıya girilmez, bu konular ufak dokundurmalarla geçiştirilir ya da müfredata konulmaz. Ortak hafıza için faydalı olacağı düşünülen konularda ise ayrıntılara inilerek abartılı bir şekilde anlatılır (Tilly,1992).

Genel olarak ulus devletler verdikleri eğitimlere milli bir karakter kazandırırlar ve bu eğitimin sonucu olarak ortaya iki şeyin çıkmasını beklerler. İlk olarak sadakat odağı olacak bir milli kimlik kazandırmaktır. İkincisi ise kurulacak milli kimliğin toplumun geneli tarafından benimsenmesini sağlayarak bu kimliğin yaygınlaştırılmasına öncülük etmektir. Bu açıdan bakıldığında milli eğitim, milli kimliğin kurulması planlanması ve yayılmasında öncü olarak rol almaktadır (Coşkun ve ark., 2010).

Stone'a göre kimlik üretiminin iki boyutu vardır; bunlardan birincisi kişinin kendi kimliğiyle ilgili duruşunu gösteren kimlik duyusu; ikincisi de diğer kişilerin kimlik duruşlarıyla ilgili düşündükleridir (Toprak, A., Yıldırım, A., vd., 2009).

İçinde bulunduğumuz dönem itibariyle kitle iletişim araçları yaşamımızın bir parçası olarak kabul edilir. Kitle iletişim araçlarının işlevleri arasında eğlendirme, haber verme, eğitime katkı suma, reklamlar sayesinde insanları ikna etme sayılabilir. Kitle iletişim araçları burada sayılan işlevlerden en az birini yerine getirmektir (Dinçer Durmuş, 2006). Kitle iletişim araçlarını kullanarak yayılan popüler kültürün amacı insanların kimliklerini etkilemektedir. Dolayısıyla toplumu oluşturan bireylerin kitle iletişim araçlarından hangi durumlarda etkilendikleri önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır (Dinçer Durmuş, 2006). Kitle iletişim araçlarının kimlik inşasına olumlu katkıları olduğu kadar olumsuz etkileri de olmaktadır (Bilgin, 1999).

Modern dönemde mezhep, kültür, din, cinsiyet aidiyetler gittikçe yüceltilmektedir. Kitle iletişim araçlarının sayısının artması kişiler arası iletişimi kuvvetlendirmekten çok zorlaştırmaktadır. Bu araçların etkisiyle kişiler kendilerine dönerek kendilerini savunmakta ayrıca kendi kimlikleri üzerine daha fazla düşünmektedir (Bilgin, 1999). Modern dönemde kimlik tanımın değişmesi, postmodern dönem ile birlikte daha bireysel hale gelmiştir. Bu dönemde teknolojik araçların devreye girmesiyle beraber sanal dünya insan hayatına girmiştir. Bu sanal ortamlarda kişiler sanal kimlikleriyle bulunmaya başlamışlardır (Arslan ve Uysal, 2017). Sanal kimliklerin devreye girmeleriyle bireyler kendi kimliklerini ifade ettikleri yeni bir alan bulmuş ve bu durum kimliklerin yaşanış biçiminde değişikliğe sebep olmuştur.

Kimlik oluşturma süreci dinamik bir süreç olarak kabul edilir. Sosyal medyada paylaştığımız her ileti başkaları tarafından da görüldüğü için bizim kimliğimize eklenmekte ve kayıt altına alınmaktadır. Sosyal medyalarda kullandığımız profillerimiz sosyal hayattaki kimlik inşasının bir aracı oldukları söylenebilir.

Gençlerin kimlik inşa süreçlerinde arkadaşlarının etkileri büyüktür. Aile ortamından ayrıldıktan sonra arkadaş gruplarına yakınlaşmaya başlayan kişiler. Onlarla iletişim kurarak kendi kimliklerini inşa etmeye başlarlar (Köknel, 1979).

Humboldt'a göre, her insan aynı ulustan olduğu kişilerle iletişim kurarak ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Bu durumda dil, iletişim için önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer insanlarla ancak dili kullanarak etkileşime geçilmektedir (Akarsu, 1998).

Sosyalleşme olgusu, kişinin içinde yaşadığı toplumda karşılaşacağı değer yargılarını öğrenip ona göre davranmasını ifade etmektedir. Toplumun kişinin üzerinde bıraktığı etkilere karşın birey de var olduğu toplumun değişimine bir şekilde katkıda bulunmaktadır. Sosyalleşme için karşılıklı etkileşimin olması gerekmektedir. Sosyal ilişkilerde gruba üye olan her insanın davranışı diğer insanların davranışlarına da etki etmektedir. Böylece sosyalleşme karşılıklı bir şekilde gerçekleşmektedir. Doğal olarak sosyalleşme bireyin kendi doğal benliğinden uzaklaşarak toplumun bir parçası haline gelmesini sağlamaktadır (Tokgöz Bakıroğlu, 2015).

Eğlence sektörünün gelişmesi ile beraber kültürel ürünlerin standartlaşması ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan kültürel ve sanatsal ürünler, kar elde etmek amacıyla ortaya çıktıkları için kitlelerin bunları tüketmeleri için hazırlanmışlardır. Bu ürünler tüketici konumda olan insanlara farklı bir yaşam biçimini dayatmaktadırlar. Bu ürünlerin benimsenmesi ve kullanılmaya başlanmasıyla beraber yeni bir yaşam biçimi yaratırlar. Böylece tek boyutlu düşünce ve davranışlar şekillenmeye başlar (Işıktaş ve Tanar, 2015). Söz konusu düşünce ve davranışlar, kişinin sınıfsal, ulusal kimliğini yaratan unsurlardır. Dolayısıyla popüler müzikte teknolojik araçlar yoluyla kolay yaygınlaşan ve kimlik inşa süreçlerini etkileyen önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Işıktaş ve Tanar, 2015).

Herder'e göre, insanlar biyolojik ihtiyaçlarını karşılamak için ne kadar istek duyuyorlarsa aynı şekilde bir gruba ait olmaya da o kadar ihtiyaç duyarlar. Etnik kimliğin doğuşu tam da bu sebepten kaynaklanmaktadır. Popüler müzik gerek halka ait olan gerekse ticari kaygılarından ötürü ürettikleriyle etnik kimliğin oluşum sürecine katkı yapmaktadır (Işıktaş ve Tanar, 2015).

3.5. GÖÇ VE KİMLİK İLİŞKİSİ

Göç, birey için yeni bir durumun başlangıcıdır. Göç ile beraber birey kendi eski mirasıyla karşılaştığında bir tercih yapmak zorunda kalabilir. Birey bazen bu mirasla karşılaştığında eski fikirlerinin olduğu alanda kalmayı tercih edebilir. Bir diğer durumda ise bugüne kadar içinde olduğu dünyadan çıkarak daha geniş bir dünyanın meydan okumalarına karşılık vererek yeni bir alana açılabilmektedir (Chambers, 2014).

Metropoller farklılıklar üzerine kurulmuş yapılardır. Farklı kültürlerin bir arada yaşadıkları kentlerde toplumsal yapı karmaşıktır. Bu kentlerde yaşayan insanlar melez kimlikler inşa etmektedirler. Bu melez yapılar giderek yaygınlaşmaktadır. Diğer bir taraftan ise kültürel farklılıkların korunması yoluna gidilmektedir (Alptekin, 2012).

Kent yaşamıyla beraber ortaya çıkan dışlanmalar sadece sınıfsal olarak kabul edilemeyebilir. Aynı zamanda farklı kimliklerin bir araya gelmesinden kaynaklı ötekileştirmeler de söz konusu olabilir. Bu ötekileştirme beraberinde merkez ve çevre ayrımını da getirmektedir. Kentin oluşturduğu yeni kültürde insanlar sınıfsal olarak *köylü, kıro* gibi damgalamalara maruz kalarak dışlanmaya tabi tutulmuşlardır (Özcan, 2012).

Göç mekânlarında sonradan gelen nüfus yerleşik olan nüfustan toplumsal olarak farlılıklar göstermektedir. Göçmenler bu tür ortamlarda genelde bir dışlanma

ile karşılaşmaktadırlar (Şentürk, 2012). Bundan dolayı göç hareketleriyle birlikte sosyal ilişkiler de değişerek yeni toplumsal statüleri ortaya çıkarmaktadır (Taşçı, 2012).

1990 zorunlu göçü, Türkiye'nin göç tarihinde kendinden önceki göçlerden farklı özellikleri olmasından dolayı farklılık göstermektedir. Türkiye'de 1980 öncesi göç hareketleri gönüllü göçmenlerin iş gücü pazarına girmek için büyük şehirlere gelip yerleşmeleri şeklinde gerçekleşirken, 1980 sonrası, özellikle 1990lı yıllarda gerçekleşen göçlerin sonucunda ise göçmenleri güvencesiz işler beklemekteydi. Bu göçmenler kendinden öncekilerden farklı olarak merkezden uzak kentin çöküntü bölgelerinde barınma olanağı bulmuşlardır. Yoksullukla mücadele ve yeni yaşam koşullarına adapte olma konusunda ise şansız olarak kabul edilmektedirler (Turgut, 2021).

İç göç hareketleri ile Türkiye'deki göç hareketleri çeşitliliğini kaybederek büyük oranda Kürt göçü şeklinde gerçekleşir. Kürt göçü önceki göçmenlerde olduğu gibi gönüllü olmadığı için göç edenlerin hazırlığı ve kente uyumu farklı olmuştur. Meselenin böylesi şartlarda gerçekleşmesi göç edenler ile göç alan yerler açısından da bu süreci etnik görünümü ağır basan bir sosyal olguya dönüştürmüştür (Turgut, 2021).

Göç mekânlarındaki gençler, akrabaları ve yakınlarının çalıştıkları işlerde bazen isteyerek bazen de gönülsüzce çalışmışlardır. Bu işler genelde mesleki bir birikim gerektirmeyen düşük maaşlı işler olmuştur. Gençler böylece ailelerinin yaptığı işlerin devamlılığını sağlamışlardır (Yaman, 2012).

3.6. ETNİSİTE VE KİMLİK TARTIŞMALARI

Küreselleşmenin ortaya çıkardığı çok kültürlülükle beraber etnisite ve kimlik tartışmaları 1980'lerden beri literatürde önemli bir artış göstermektedir.

Etnisite ve kimlik kavramları bu dönemden günümüze kadar popülerliğini korumaktadır (Sağlam, 2016). Yunanca *ethnos* kelimesinden türetilen etnisite kavramı; genellikle ortak köken, doğum yeri, kavimler gibi kavramlara vurgu yapmak için kullanılmıştır. Ethnos kavramı, Yunanlılar tarafından yabancıları tanımlamak için kullanılmıştır (Hutchinson and Smith, 1994).

Avrupa toplumlarında ise etnisite tartışmaları ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin önceki göçmenlerden farklı olarak asimile olmayıp etnik kimlikleriyle toplum içinde var olmaları ve maruz kaldıkları adaletsizliklerle gündeme gelmeleriyle başlamıştır (Portes ve Rumbaut, 2001).

ABD'de etnisite kavramıyla ilgili araştırmalar, Amerikalı kimliği içerisinde kabul edilen Avrupa kökenli insanlar arasında kimliğe olan ilginin artmasıyla beraber başlamıştır (Gans, 2014).

Fransız ve Amerikan devrimlerinin bir ürünü olarak kabul edilen ulus-devletlerin ortaya çıkmasıyla beraber etnisite terimi ulus devletlerin himayesinde devlete hizmet eden ideolojik bir aygıt halini almıştır (Işık ve Nişancı, 2015).

Weber, etnisiteyi, kan bağına gerek olmadan, fiziksel benzerlik gösteren ortak bir kültürden gelen ve aynı tarihi anılara sahip insanların ortak bir soya duydukları inanç olarak kabul etmektedir (Weber, 2012).

Etnisite ile beraber ele alınan etnik kimlik, bir inşa sürecini kapsamaktadır. Etnik kimlik, topluluğun bir devlet yapısı içinde örgütlenme yeteneğine sahip olması gerekmeksizin verili olarak sahip olduğu özellikler olarak ifade edilebilir (Göka, 2006). Etnik kimliğin ulus-devletlerin oluşmasında ve farklı kimliklerin bir arada yaşadığı ülkelerde grup içi dayanışmayı artırmada bir etkiye sahip olduğu söylenebilir (Göka, 2006). Ulus devletlerin inşa süreçlerinde bir etnik kimliğin hâkim konuma gelmesi, bu etnik kimlikle bağlantılı kültürün diğer kimlikler üzerinde etkili bir hal alması milliyetçilik sürecini kapsamaktadır. Buradan

hareketle milliyetçiliğin, grupların kendilerini bağımsız bir ulus olarak tanımlamalarında teşvik edici bir yönü olduğu söylenebilmektedir.

Ulus devletlerin inşa süreçlerinde uygulanan politikaların amaçları arasında etnik kimlikleri ortadan kaldırarak milli bir kimlik inşa etmek olduğu görülmektedir. Bu beklentinin aksine etnik kimlikler toplumsal hayatı etkisi altına alan bir fenomene dönüşmüştür (Turgut, 2021).

Son yıllarda etnik kimlik tartışmaları iki farklı boyutta karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak, ulus devlet içerisindeki etnik çatışmalar olduğu söylenebilmektedir. Günümüzdeki savaşların temelini genel itibariyle etnik çatışmalar oluşturmaktadır. Genç ulus devletlerdeki etnik grupların yaşama eşit katılım, ayrılma, bağımsızlık ve toplumsal kimliklerin tanınması yönündeki düşüncelerinin sonucu olarak çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Bu durumlar ulus devletlerin içerisindeki etnik kimliklerin görünür olmasına sebep olmuştur (Turgut, 2021).

Jenkins, toplumsal kimlik inşasının iki boyutu olduğunu belirtir. İlk olarak etnik grubun kendisine dair tanımları bir diğeri ise dışarıdan bu etnik grubun nasıl kategorize edildiğidir. Toplumsal grubun kendi ile ilgili fikirleri grup kimliğini oluştururken grup dışındakilerinin gruba dair fikirleri toplumsal kategoriyi oluşturmaktadır. Ortaya objektif bir kimlik tanımın çıkabilmesi için bu iki bakışın benzer anlamlara gelmesiyle mümkündür (Lamont ve Bail, 2007).

3.7. İKİ DİLLİLİK VE KİMLİK

Akarsu'ya göre diller geçmişinin izini taşırlar. Geçmişten üzerine eklenerek günümüze kadar geldikleri için geçmişin günümüze etkilerinde önemli rol oynamaktadır. Diller aynı zamanda düşünme, duyma ve kavrama biçimleridir. Bir

ulusun düşünme, duyma biçimleri nesneleri kavrama şekilleri diline etki etmeden ulus üzerinde bir etkide bulunmaz (Akarsu, 1998).

Dil, birey ve içinde yaşadığı toplum açısından temel dayanak noktalarından biri olarak kabul edilir. Dil, bireyin kimliğini biçimlenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Kullandığı dil sayesinde birey, içinde yaşadığı toplumla olumlu ya da olumsuz yönde bir bütünleşme gerçekleştirmektedir. İnsanlık tarihinde dil ilk defa modern zamanlarda siyasi bir işlev görmeye başlamıştır. Dilin siyasi bir işlev görmeye başlaması milliyetçilik akımlarının ortaya çıkmasına denk gelmektedir. Dilin taşıdığı önem nedeniyle, milliyetçi ideoloji tarafından kamusal alanı biçimlendirmek için dile müdahalelerde bulunmuştur (Coşkun, Derince ve Uçarlar, 2010).

Doğan Aksan, anadili, çocuğun içinde doğduğu toplumla en güçlü ilişkileri kurduğu kişinin bilinçaltına inen dil olarak tanımlar. İnsan, ailesinin konuştuğu dilin içinde dünyaya gelir ve bu dünyada büyür. Anadilini kullanarak dünyasını anlamlandırmaya çalışır. Bilinç edinmenin ve kendini geliştirmenin temelinde anadil vardır. Ancak bazı durumlarda kişini söz konusu anlamlandırmayı gerçekleştirmesi kendi ana diliyle gerçekleşmez. Öğrendiği başka bir dil sayesinde bu anlamlandırmayı gerçekleştirir (Çağlayan, 2014).

Ulus devletler, toplumsal dönüşümü tekçi-standart doğrultuda sağlamak için dile müdahale ederler. Dilin hem bir sembol hem de bir araç olması nedeniyle dil; ulus devlet tarafından yönetilir hatta yeniden yaratılır. Ülke içerisinde herkesin aynı dili konuşması için farklı mekanizmalara başvurulur. Böylece devletin uyguladığı bütün faaliyetlerin tek dilde yürütülmesi sağlanır. Bunun sonucunda ülke içerisinde farklı dili konuşan insanlara seçilmiş olan dil dayatılır (Coşkun, vd., 2010).

Thornborrow'a göre belirli bir konuşmak kişinin bir gruba veya toplumsal yapılara girişini kolaylaştırabilir ya da sınırlayabilir. Belirli bir dili konuşan kişiler dillerinden kaynaklı ekonomik olarak kendilerini dezavantajlı görüyorlarsa ya da

ideolojik olarak dışlandıklarını düşünüyorlarsa dil burada politik bir araca dönüşmüştür. Bu durumda karşılaştıkları tepkiler de politik tepkiler olmaktadır. Öğrencilerin okul ortamlarında yaşadıkları başarısızlıklar, aldıkları cezalar, uğradıkları şiddet ve benzeri durumların da politik bir tepki olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Thornborrow, 1999).

Cummins, dil kullanımında azınlıkta kalan öğrencilerinin akademik başarıları ve kültürel karşılaşmalarında kimlik uzlaşısının önemli olduğunu söylemektedir. Dilsel azınlık konumunda olan öğrenciler kim oldukları ve yaşadıkları toplum içerisinde nerede durdukları konusunda düşünmek ve bazı pratikler geliştirmek durumunda kalırlar. Cummins'e göre kültürel etkileşimin sonucunda öğrencilerin kendi dillerini ve kültürlerini korudukları ve üzerine yeni bir dil ekledikleri durumların, öğrenciler için olumlu bir durum olduğu ve okul başarısına katkıda bulunduğunu söylemiştir. Ciddi asimilasyon durumunda ise öğrenciler büyük ölçüde anadillerini unuttukları ve kültürünü kaybettikleri zaman, öğrenciler arasında önemli özgüven eksikliği ve okul başarısızlıkları olmaktadır (Cummins, 2001).

İktidar bağlamında düşünüldüğünde egemen olan dilin öğrenilmesi sosyal ve ekonomik olanaklara erişmede pek çok katkı sunmaktadır. Çift dilli toplumlarda egemen dilin eksik veya hiç öğrenilmemesi dilsel azınlık gruplarının bazı avantajlardan yararlanmasına engel olduğu ve bununda sosyal adaletsizliği beraberinde getirdiği söylenebilir (Darder, 2010).

Kürtler, Türklüğün hâkim olduğu yerlerde kamusal alanlarda başlarına bir iş gelebilir korkusuyla Kürtçe konuşmaktan sakınabilirler, bu durum Türkçe konuşmak için de geçerlidir ancak beslendiği duygu farklıdır. Türkçe'yi de iyi konuşamadıkları için konuşmaktan sakınabilirler. Bu durumda Türkçe'yi iyi konuşamadıklarının utancını yaşarlar (Ünlü, 2018).

Kürtlerin Türkiye'de Türk olmadıkları için duydukları korkuya benzer başka bir duygu da iyi Türkçe konuşamadıkları için duydukları utançtır. Korku ve utanç duyguları kişinin kendisini gizlemesine sebep olmaktadır. Toplumun bakış açısına göre Türkçe medenilikle özdeşleştirildiği için Kürtler, Kürtçe konuşmaktan utanırlar. Önemli olan Türkçe konuşabilmektir (Ünlü, 2018).

Kürtlerin iki dilli olmaları teorik olarak bir fayda sağladığı düşünülse de yaşam içerisinde bu durum pek de öyle olmamaktadır. Çünkü Kürtlerin büyük kısmı Türkçeyi öğrenip günlük hayatlarında kullanmaya başladıklarında Kürtçeyi unutmaya başlamaktadırlar. Ayrıca Kürtçenin piyasa değerinin düşük olması değerini ve önemini de düşürmektedir (Ünlü, 2018).

4. ANALİZ VE BULGULAR

Bu başlık altında Kürt öğrencilerin okul deneyimlerinin kimlik oluşum süreçlerine etkileri ele alınacaktır. Görüşmecilerin kendilerine yöneltilen;

1. Okulda veya sınıfta arkadaşlarının etnik kimliğine dair merakları oluyor mu? Böyle bir merakları varsa bu merakları genelde hangi konularla alakalı olmaktadır?

2. Kürt olduğunu önceden bildiğin arkadaşlarınla karşılaştığınızda Kürtçe konuşuyor musunuz? Konuşuyorsanız bu konuşmalarınızın öğrenci ve öğretmenler tarafından duyulmasına karşın neler hissediyorsun?

3. Sosyal paylaşım araçlarını kullanarak anadilinde paylaşımlar yapıyor musun? Bu paylaşımları yaparken başka kişiler tarafından görülebileceğini düşündüğünde neler hissediyorsun?

4. Öğretmen veya arkadaşların tarafından memleketin sorulduğunda neler hissediyorsun?

5. Okul ortamında etnik kimliğine dair konuşmalar gerçekleştiğinde neler hissediyorsun ve bu konuşmalara katılıyor musun?

Sorularına verdikleri yanıtlar analiz edilerek öğrencilerin cevapları benzer deneyimlere göre sınıflandırılmıştır. Amaç, çocukların sorulara verdikleri cevapların gerçek olup olmadığını sorgulamaktan ziyade yaşadıkları deneyimlerin genel çerçevesini çizmeye odaklanmaktır. Burada verilen cevaplar genel bir doğrudan ziyade çocukların deneyimlerini nasıl yorumladıkları ve ona göre hareket ettiklerini göstermektedir. Bölümün devamında öğrencilerin yanıtlarına yer verilmiştir.

4.1. AYRIMCLILIK DENEYİMLERİ

Serkan Turgut'a göre etnik grupların oluşum süreçlerinde çoğunluğa mensup kişilerin kategorize ettikleri gruptaki diğer üyelerin, etnik aidiyetlerini nasıl tanımladıklarını ya da kategorizasyonun onlarda yarattığı etkilerin farkında olmadıklarını, fakat azınlık durumda olanların çoğunluğa mensup kişilerin kendileri hakkındaki anlam dünyalarına vakıf olduklarını söylemektedir. Bundan dolayı toplumsal karşılaşmaların eşit şartlarda ve aynı düşünme biçimine sahip insanlar arasında gerçekleşmediğini savunmaktadır (Turgut, 2021).

4.1.1. Kimliğin Siyasallaşması ve Terörist Damgası

Etnik kimliğin siyasallaşmasın sonucu bazı öğrencilerin arkadaşları tarafından Kürt olduklarının öğrenilmesinden sonra kendilerine yöneltilen soruların siyasetle alakalı olduğunu kendi ve ailesinin hangi partiye oy verdiği veya siyasi konularda neler düşündükleriyle ilgili olduğunu söylemişlerdir. Etnik kimlikle ilişkilendirilen siyasi partilerin Kürt öğrenciler üzerinde baskı kurma aracı haline geldiği söylenebilir. Kürt öğrencilerin kendilerini korumak için bu tartışmaların dışında kaldıkları öğrencilerin verdikleri cevaplarda ortaya çıkmaktadır.

Baran, arkadaşlarının sorduğu soruların amacının kültüre dair bir merak olmadığını Kürt olduğu için onun ve ailesinin siyasi konularda nasıl düşündüklerini merak ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca sorulan soruların onu rahatsız ettiğini ve sürekli sorgulandığı hissine kapıldığını söylemiştir.

> *Mesela ben Kürtçe konuştuğum zaman hani bu kelimenin merakından ziyade bir şey seziyorlar, yani acaba bu da mı tehlikeli, yani hep bu bakışı, şeyi hissedebiliyorum. Belki bir yandan böyle şey samimi olsun diye aa bu kelime ne demek diye bir soru geliştirebiliyorlar ama dediğim gibi. Yani bu biraz da şey, sorgulamak istiyorlar, gizli şeyler mi konuşuyor, onun dışında*

bu terör olaylarıyla ilgili yorumu merak ediyorlar, senin ailen nasıl diye falan. Hani politik yönlerimizi merak ediyorlar. O yüzden de mesela biz de yani çok merak ettiklerinden dolayı çok fazla bunu Türk arkadaşlarımla konuşamıyorum. O yüzden başta da belirttiğim gibi Kürt arkadaşlarımla konuşmak beni daha rahatlatıyor. Yani Türkler çok daha fazla sorgulayıcı olabiliyorlar o yönde. [1]

Savaş, benzer bir cevap vererek arkadaşları tarafından Kürt olduğunun bilinmesinden sonra Kürtlerin yaşadıkları yerlerde yaşanan çatışmayla ilgili sorulara maruz kaldığını söylemiştir.

Tabi, onların gözünde başka bir Kürt oluştuğu için beni gördüklerinde şaşırıyorlar. Anlatmamı istiyorlar, işte biz Kürtleri böyle bilmezdik falan filan diyorlar. Genelde yaşadığımız bölge hala bir savaş içinde olduğu için şiddet, savaş gibi konuları tartışıyorlar. Nasıl geçiyor, hala nasıl böyle şeyler oluyor diye soruyorlar.[2]

Pelşin, arkadaşlarının onun olmadığı ortamlarda siyasi tartışmalara girmediklerini ancak kendisinin gruba katılmasıyla beraber tartışmaların genelde siyasetle alakalı olduğunu söylemektedir. Arkadaşlarının muhabbet etmekten ziyade ailesinin hangi partiye oy verdiğini öğrenmeye çalıştıklarını söylemiştir. Siyasi konuların sadece Kürt öğrencilerin bulundukları ortamlarda konuşulması öğrencilerin üzerlerinde baskı hissetmelerine neden olmaktadır.

Yani kimlikten çok parti görüşü onlar için önemli yani. Mesela benim içinde olmadığım bir grup toplandığında ben orada parti konuşması duymuyorum ama ne zaman ben geldim işte kimse kendi görüşünü de söylemiyorlar ama benim görüşümü bekliyorlar, işte sen ne düşünüyorsun? Şöyle yaklaşıyor hepsi işte: Ben hiçbirine destek vermiyorum, hiçbirine oy vermiyorum,

[1] Baran ile 22 Mayıs 2021 tarihinde yapılan görüşme.
[2] Savaş ile 26 Şubat 2021 tarihinde yapılan görüşme.

benim ailem de öyle. Belki veriyorlardı aslında ama orada benim ne söylediğimi merak ettikleri için benden duymaya çalışıyorlar. Amaçları bu konu hakkında konuşmak değil benim fikirlerimi öğrenmek. [3]

Türkiye'de 1980'lerde başlayan iç çatışmalar Kürt etnik grubuna dâhil insanların terör olaylarıyla ilişkilendirilmesine ya da bu kişilerin devlete bağlılıklarının sorgulanmasına neden olmaktadır (Turgut, 2021).

Görüşmecilerden bazıları etnik kimlikleriyle terörizm arasında kurulan ilişkiden dolayı arkadaşlarının onları terörist olarak gördükleri veya konuşmalarıyla bunu ima etmeye çalıştıklarını aktarmışlarıdır.

Şey diyorlar mesela: Evinde keleş falan var mı? Şeye dayandırmaya çalışıyorlar: Teröristler keleş kullanır ya, sizin evde de var mı demeye getirmeye çalışıyorlar.[4]

Evet yani mesela bir arkadaşım fobilerden bahsederken en büyük fobisini bir gün terörün dağlardan inip şehri basacaklarını, ailelerinin evlerini basacaklarını ve onları evlerinden çıkaracaklarını en çok bundan korktuğum söylüyordu. Yani dağdakilerin gelip evlerini basacağını söylüyordu. Yani ben değil karşısında başka bir insan olsaydı en büyük korkusunun karanlık olacağını söyleyecekti belki ama ben Kürdüm, bu konularla az çok ilgiliyim; en azından belki benden bir bilgi öğrenir de kendini tatmin eder. Kimse oradan dağdan aşağıya inmez. Hani bunu bekledi benden.[5]

Türkiye'de toplumsal bütünleşmenin gerçekleşememesi sorunu uzun yıllardır sosyal ve siyasal tartışmaların başında gelmektedir. Bütünleşmeyi jakoben

[3] Pelşin ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.
[4] Fırat ile 26 Şubat 2021 tarihinde yapılan görüşme.
[5] Delal ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

bir milliyetçilik ya da toplum mühendisliğiyle gerçekleştirmeye çalışan anlayışların sonucu olarak ortaya kimlikler krizi çıkmıştır (Alpman, 2020).

Delal, ülkede yaşanan acı olayların etnik kimlik ekseninde değerlendirildiğini düşünmektedir. Mardinli olmasının etnik kimliğini ortaya çıkardığını düşünen Delal, ülkedeki çatışmalı durumun tarafı olarak gösterilmekten çekindiğini söylemiştir.

> *Hiçbir öğretmenimde tedirgin olmamıştım ama bir öğretmenimiz Kayseriliydi ilk ona söyledim, biraz üstünden zaman geçtikten sonra bir asker ölümü gibi bir şey oldu ve o gün sınıfta o kadar gergindi ki ve o geldiğinde ister istemez kendime bir pay çıkardım. Halbuki hiçbir suçum yok ama o kadar gergindi ki acaba buradan Kürtlere laf gelecek mi, terörden laf gelecek mi diye ister istemez bir tedirgin oldum. Nereli olduğumu bilmezse belki üstümde böyle bir tedirginlik olmayacaktı.*[6]

Kürt etnisitesi, "geç uluslaşma" ve "devletsiz ulus" olmanın bütün krizlerini yaşamaktadırlar. Türkiye'de uzun yıllar boyunca Kürtler cahil, terörist, iç düşman gibi olumsuz niteliklerle damgalanan bir halk olmuşlardır. Kürtler, Türkler için diğerlerine ibret olarak gösterilecek bir öteki olmuştur (Alpman, 2020).

Bazı öğrencilerin damgayla karşılaşınca tepki vermediklerini tartışmalara girmeye çekindiklerini görüyoruz. Ali, Kürtlüğe iliştirilmiş terörist damgasından korktuğu için susmayı tercih ettiğini söylemektedir. Okulların egemen ideolojinin bir aygıtı haline gelmesi eşitsizliğin bu tür ortamlarda yeniden üretilmesine sebep olmaktadır.

> *Pek bir şey hissetmiyorum demeyeceğim ama yani biraz kendimi tedirgin hissediyorum diyebilirim. Yanlış bir şey söyleyeceğim diye. Genelde bu*

[6] Delal ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

tartışmalara katılamamaya çalışıyorum. Kendilerine karşı herkesi terörist görmeleri yüzünden kendimi tedirgin hissediyorum.[7]

Aynur ise tartışmaların politik bir hal almasından sonra yakın ilişki kurduğu arkadaşlarının farklı insanlara dönüştüğünü bu sebepten dolayı etrafında çok fazla Türk arkadaşının kalmadığını söylemektedir.

Şu şekilde: Onlar girmediği sürece ben girmiyorum. Ama tabii ki çok yakın olduğum Türk arkadaşım yok açıkçası ve bunu kendime bağlamıyorum. Hayır asla ırkçı değilim ama şu şekilde uzaklaştırdılar beni kendilerinden. Biz ilk liseye girdiğimiz zaman bizim sevdiğimizi düşündüğümüz arkadaşlarımız vardı. Siyasete girmeden siyasi düşüncelerini belli eden insanlar oldu. Biz de buna karşı hakaret edilmemesi lazım, hiçbir insanın saygısına veya oy verdiği insana bu şekilde davranamazsın dedikten sonra aslında olan arkadaşların nasıl bir canavara dönüştüğünü gördüm. Yani şu şekilde onlar gerçek hislerini asıl kötü mevzular olduğunda ortaya çıkardılar.[8]

4.1.2. Küçümseme ve Dalga Geçme

Gofmann, etnik kimliklerin durumunu açıklamak için *damga kavramını* kullanmaktadır. Bu kavramla ifade edilen bir kişinin veya dâhil olunan grubun değersizleştirilme sürecidir. Bu durum, damgalanan grup üyelerinin kimliklerinin zedelenmesine, grubu oluşturan kişilerin ise kendilerini değersiz görmelerine neden olmaktadır (Bursell, 2012).

[7] Ali ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme.
[8] Aynur ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.

Aynur, bir arkadaşı için annesi Kürt olmasına rağmen Kürtlerle ilgili öğrendiği bilgilerden dolayı babasının Türk olduğuna sevindiğini ve Kürt tarafını kabul etmediğini söylemiştir.

> *Benim bir tane kız arkadaşım vardı, sanırım o da Kürttü -annesi Kürttü, babası Türktü. Hiçbir şekilde Kürt kültürü yoktu. Şu şekilde: İyi ki babam Türk olmuş da ben o yörenin çocuğu değilim, erken evlendirilirdim veya ailenin baskısı altında yaşayamazdım gibi şeyler. Ben de Kürt olduğumu ama ondan daha fazla şey bildiğimi veya aile kültürünün öyle olmadığını anlattım. Yani Kürtler hakkında çok yanlış bildikleri şeyleri düzelterek, kendimi de bir Kürt olarak örneklendirerek açıklamak istedim.*[9]

Ezilenler kendilerini baskı altına alan tahakkümleri ortadan kaldıracak imkân ve güçten yoksundurlar. Ancak buna rağmen yok sayılanlar, ezilenler, aşağıda olanlar yaşadıkları hayatın çelişkilerinin farkındadırlar. Çoğu zaman dışarıdan izleyen bir gözden daha derin ve incelikli bir deneyime sahiptirler (Alpman, 2020).

Mizgin'in arkadaşlarından duydukları karşısında yaşadığı şoku atlatamadığı ve bunun sonucunda ağladığını verdiği yanıtta görmekteyiz.

> *Şöyle söyleyeyim genellikle bu konuşmalar olumlu yönde olmuyor. Bazen öyle oluyor ki aşırı sinirime dokunuyor. Çünkü bu sonuçta bu kimliğimiz, bunlar sizi yansıtan şeyler ve kopamıyorsun. Bundan kopmak da istemiyorum açıkçası ben kendi adıma ama Kürtlüğe insanlar o kadar zıt ki. Bilmiyorum niye bu kadar zıtlar, kim bunları bu kadar manipüle edip beyinlerini yıkıyor. Hiçbir şekilde bilmiyorum ama o kadar zıtlar ki bu konu açıldığında sadece susmamın tek nedeni orada bir okul idaresi oluyor. Bu tarz şeyleri sevmediğindendir. Yoksa bazen o kadar duruyorum hatta bazen*

[9] Aynur ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.

gözlerim doluyor, ellerim titriyor. Çünkü o kadar ağır şeyler söylüyorlar ki... Hani mesela bizim açıp nakaratıyla falan dalga geçmek. Kürtler böyle yapıyormuş, şöyle yapıyormuş falan. Yapmıyorlar, biliyorum ama bunu söyleyemiyorum. O yüzden çok ağrıma dokunuyor.[10]

Sabahattin Şen'e göre Türkiye sinemasında köylülüğe atfedilen bütün temsiller ve özellikler Kürtleri gösteren bir imgeye dönüşmüştür. Şen, bu durumun tersinin de geçerli olduğunu köy, köylü ve köylülüğün de Kürtlüğe ve yaşadıkları coğrafyalara eklemlenerek film ve Romalarda anlatıldığını söylemiştir. Ona göre Türkiye sinemasında köy, Kürtlüğü; Kürtlük ise köyü temsil eder (Şen, 2019).

Gülay, Mardinli olduğunu söylediğinde insanların aklına televizyon dizilerinde gösterilen karakterlerin gelebileceğini, dalga geçileceği endişesiyle memleketini söylerken çekindiğini belirtmiştir.

Ortama göre değişiyor. Mesela ortamda benim gibi doğudan birileri varsa pek bir sıkıntı olmuyor. Ama mesela bazıları işte ben İzmirliyim, ben şuralıyım buralıyım falan; ben şuyum, ben buyum derken bir anda ben Mardinliyim dediğimde bazen bir tık şey olabiliyor. İnsanlar acaba ne düşünürler. Biraz şey oluyor. Ya işte dediğim gibi Türk dizilerinde bahsedilen Kürt aile yapısı tarzı düşünceler geliyor aklıma. İşte benim ailemin de Mardinliyim diye o tarz insanlardan olduğumu düşünecekler diye kendi kendime düşünüyorum.[11]

Aynur, Türklerin ''biz kardeşiz'' söylemine inanamadığını, bu durumun gerçekte bir karşılığının olmadığını söylüyor. Arkadaşlarının Kürt kimliğiyle ilgili ön yargıları olduğu ve Kürtler üzerinde bir tahakküm kurduklarını belirtmiştir.

Yani şu şekilde ben Kürtlüğümü aşırı sevmeme rağmen dışarıda önceden dışlanmaktan korktuğum için saklamaya bile girebiliyordum. Zaten ben

[10] Mizgin ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.
[11] Gülay ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

okuduğum lisede çoğu arkadaşımın Kürt olduğunu sonradan öğrendim. Şu şekilde Kürt olduktan sonra seni hemen dışlama potansiyeline giriyorlar. Farklılaştırıyorlar bizi. Aslında bize kardeş gözüyle bakmış olsalar da biz kardeşiz Kürtlerle falan deseler de hiçbir şekilde aynı değil. Biz Kürt'üm dedikten sonra hemen ön yargılar devreye giriyor: Kaç kardeşsiniz, bilmem ne aşiretinden geldiniz. Bununla manita olunmaz bunun abileri keleşle peşimize verir şeklinde falan filan. Komik olduğunu düşündükleri ama insanın bilinçaltına yerleştirilen temel şeyler bunlar. Hani geçen yaşadığım bir konuyu da söylemiştim işte küçük bir kız çocuğu balık tutmaya gitmiş, gelmiş ve bana Kürtler bile balık tutuyor dedi. O anki hissimi asla anlatamam ve aşırı değişik bir duygu içerisindeydim. Ama gerçekten Kürtlerin bu ülkede kabullenildiğini düşünmüyorum.[12]

Türklüğün diğer etnik grupları dışarıda bırakan sınır oluşturma stratejisinin eğitim kurumlarında her gün yeniden üretilmesi kendini bu sınırların içerinde gören insanların gurur duyduğu bir kimlik yaratırken etnik olarak bu övünçten payını alamamış kişilerin de sürekli olarak bu sınırın dışında olduklarını hatırladıkları duygusal bir boşluk yaratır (Turgut, 2021).

Kısmet, öğretmen ve arkadaşlarının Kürt olduğu için üstüne geldiklerini, bu yüzden okula gitmek istemediğini ailesine söylediğini söylüyor.

Yaşadım mesela bu olayı. Mesela okulun ilk günü çok yaşadım; hiç okulun ortamının öyle olduğunu bilmiyordum. Hani İmam Hatip de nasıl bir İmam Hatip? Gerçekten İmam Hatiplerde öyle bir olaylar var. Hocayla tartıştım, üstüne üstün arkadaşlar da üstüme geldi. Hani ikinci gün şey dedim ben okulumdan nakil vereceğim, başka bir yere gideceğim dedim. Niye? Kendimi ifade edemiyordum, konuşamıyordum. İlk günden üzerine gelmeleri… Eve gidip hemen ağladım, anneme şey diyorum okula

[12] Aynur ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.

gitmeyeceğim, iki gündür falan(?) diyorum. Lise öğrencisiydim, küçük de değildim yani.[13]

Demhat, toplumda olumsuz olarak kabul edilen durumların Kürt kimliğiyle ilişkilendirildiğini ve bu durumun arkadaşının ona karşı kullanmasından dolayı kavga ettiklerini söylemektedir.

Hocam bazı iyi insanlar var ama bazen kötü bir olay olduğunda direkt Kürtlüğe yaklaşıyorlar. Yani Kürtsün, sen yapmışsındır gibi şeyler var. Mesela bir tane arkadaşım vardı, bir olay olmuştu, kalem çalınmıştı; direkt sen dedi. Yani bana suç atmıştı. Kürtlerle ilgili yanlış bir ön yargı var. Mesela ben 9. sınıfa giderken bazı arkadaşlar direkt... Konuşmayı bilmiyordular yani öyle söyleyeyim. Bana laf attılar. Küfür de ediyorlardı. Ben karışmamaya çalışıyordum. Çünkü kavga çıkar falan, sıkıntı olur. Çok şey yapmıyorum ama mesela onuncu sınıfta bir arkadaşımla bu yüzden kavga etmiştim. O kalem olayından sonra. Bir de şivemle falan çok alay ediyordu. Bayağı alay eden bir insandı. Kürtlerde vardır ya k leri falan kalın söyleriz; direkt onunla alay etmişti. Onun için mesela kavga etmiştik. Ama tabi çok büyük bir kavga değildi.[14]

İnsanların tanınma durumu kadar önemli olan bir diğer durum da yanlış tanınmalarıdır. Yanlış tanınma durumu bir kimliğin yalnızca olumsuz özelliklerle hatırlanmasıdır. Bir etnik kimliğin kamusal imajı sadece olumsuz durumlarla hatırlanmaya başlandığında ya da diğer gruplardan olumsuz özellikler atfedilerek ayrıştırıldığında bu grubun damgalandığını söylemek mümkündür (Taylor, 2008).

Yanlış tanınma durumu veya kültürel göstergelerin Kürt öğrencileri küçümsemek için kullanıldığı bazı öğrencilerin verdikleri cevaplarda kendini göstermektedir.

[13] Kısmet ile 26 Şubat 2021 tarihinde yapılan görüşme.
[14] Demhat ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

Ondan sonra geleneklerimize göre çok fazla tepkileri var hocam, çok tepkililer. Şey diyorlardı mesela: Babaannenizle falan birlikte yaşıyorsunuz; ondan sonra, iki üç gün sonra gidip babaannenizin kararıyla gidip amcaoğlunuzla evleniyorsunuz. Mesela bunu bana yöneltti bir arkadaşım okulda. Şey demiştim: Hayır, tabi oluyor; mesela benim çok akrabalarım da var amca çocuklarıyla evlenip mutlu olan da var mutsuz olan da var tabi. Mesela bu soruyu bana çok yöneltmişlerdi. Bir de şey diyorlar; hani böyle söylerken çok şey bir şeymiş gibi, kötü bir şeymiş gibi davranıyorlar. Ama merakları da oluyor, bazen hoşlarına gittiği de oluyor. Bazen aa nasıl ya falan diyip mideleri bulandıkları da oluyor.[15]

Evet oluyor zaten birkaç tane arkadaşım var öyle. Sizin mesela ailenizde abin falan olduğu zaman çok şey yapıyorlar mı çok sıkıyorlar mı? Seni niye bu kadar sıkıyorlar falan. Onlarda çok sıkmıyorlar bizim daha farklı olduğu için abin niye böyle ablan niye böyle niye bu kadar çok karışıyorlar falan diyorlar.[16]

Şöyle sorular oluyor: Mesela dershaneye gittim ben, ilk gittiğimde Mardinliyim dedim: Aşiret misiniz, kan davalınız var mı diye sordular. Yani ne alaka? Mardinlisin diye aşiretin olması gerekmiyor. Bizim okul da biraz Kürtlüğe kötü bakan tiplerdi. Çok şey diyorlardı, mesela, töre, kadınlara kötü davranılıyor mu, aşiret, kan davası.[17]

Kürt olmayan öğrencilerin pek çoğunun Kürt kimliğini algılama biçimleri televizyon ve sosyal medya araçlarının onlara gösterdikleriyle şekillenmektedir. Bu algının dışında bir Kürt ile karşılaştıklarında nasıl şaşırdıklarını Baver'in verdiği yanıtta görebiliriz.

[15] Kısmet ile 26 Şubat 2021 tarihinde yapılan görüşme.
[16] Pelda ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.
[17] Fırat ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

Aslında ilk başlarda ben Kürt kimliğimi pek ön plana çıkarmamıştım. Sporda olsun, fen derslerinde olsun öyle kimliğimi çıkarıyorum. Sonra ben söylediğimde biraz şaşırıyorlar, sen nasıl Kürtsün falan diyorlar. Zaten o da şaşkınlık gösteriyor bence. Hani genelde merak ettikleri şeyler işte sosyal medyadan, televizyondan gördükleri şeyler. Aşiretlerle ilgili konular. Benim bile bilmediğim konular, benden daha çok bildikleri komiser hakkında soruyorlar. Ben onlardan daha az biliyorum gerçekten, o yüzden ben cevap vermekte daha çok zorlanıyorum. Ben sonra onlara soruyorum. Mesela aşiret nedir, aşiret var mıdır falan. Ben gerçekten sonradan aşiretin ne olduğunu ona soruyorum, o benden daha çok cevap veriyor. Benden daha çok bilgili o konuda, onu anlayamıyorum.[18]

4.1.3. Etnik Kimlikten Rahatsız Olma

İlk başlarda Kürt olduğunu gösteren etnik göstergeler dışında gelişen bazı durumlar öğrencilerin etnik kimliklerini söylemelerine neden oluyor. Kürt olduğu bilinmiyorken kurulan yakınlık Kürt olduğunun öğrenilmesinden sonra birden bitebiliyor.

Tepkiyle karşılaştım bir kere. Beni cidden o kadar üzmüştü ki. Hani kurstayız, çok az kişiyiz, hepimiz öğretmenin etrafındayız. Almanca kursundayız; işte hepimiz Almanca hayatlarımızı yazıyoruz, okuyoruz. Sonra kaç teyzemiz, kaç halamız vs. var onları yazıyoruz. Biz de hani kalabalığız, babamın çok kardeşi var böyle. Yazmışım ben de hepsini. Hoca nerelisiniz dedi, ben de Mardinliyim dedim. Kürt müsün, dedi; evet, dedim. Yanımda oturan kız bir baktı önce sonra sandalyenin en uç köşesine oturdu. Hayır yani Kürt'üm, bu kadar teyzem halam var ama sandalyenin köşesine oturunca ne oluyor? Sen benden uzaklaşmış mı oluyorsun? Ya da benim geldiğim yere

[18] Baver ile 26 Şubat tarihinde yapılan görüşme.

küfrediyorsun bence o hareketinle. Bir de ben iğrenç denilebilecek şeylerle karşılaşıyorum ve bu da beni gerçekten çok üzüyor.[19]

Baver, bir arkadaşının sesinin kabaca çıkmasının diğer arkadaşı tarafından Kürtlük ile ilişkilendirildiğini ve bu durumun onu rahatsız ettiğini belirtmiştir.

Mesela en basitinden ben söyleyeyim. Kürt sorunu hakkında yaptığım bir tartışmada bir şey olmuştu, bir çocuğun sesi kabaca çıkmıştı, Kürt müsün lan sen diye bir şey demişti. Ben bunu anlayamamıştım, Kürtlük ile ne ilgisi olduğunu sorduğumda işte herkes öyle diyor, bilmiyor musun sen benim Kürt olduğumu da bilmiyor-, işte Kürtler böyledir falan gerçekten konuşmaya çalıştı. Ne kadar Kürt arkadaşı olduğunu sordum, cevap veremedi; pek de Kürt arkadaşı yoktu. Pek de bilmiyorlar aslında. Belki birkaç Kürt arkadaşı olsa, belki benim Kürt olduğumu tanıdıktan sonra fikirleri değişmiştir ama bilmiyorum.[20]

Barış Ünlü, Kürtlerin bazen korkudan bazen de utançtan kaynaklanan durumlarını "ürkeklik hali" olarak gördüğünü ifade etmektedir. Ünlü'ye göre Kürtler başlarına bir şey gelebileceği korkusuyla Türklerin veya Türklüğün hâkim olduğu kamusal alanlarda Kürtçe konuşmaya çekinebilirler (Ünlü, 2018).

Öğrencilere yöneltilen *"sosyal paylaşım araçlarını kullanarak anadilinde paylaşımlar yapıyor musun? Bu paylaşımları yaparken başka kişiler tarafından görülebileceğini düşündüğünde neler hissediyorsun?"* sorusuna bazı öğrenciler; sosyal medya araçlarında yaptıkları paylaşımları gizleme gereği duymadıklarını ancak arkadaşlarının bu paylaşımları görmesine karşın tedirgin olduklarını ve dışlanacaklarına dair korkularının olduklarını verdikleri cevaplarda belirtmişlerdir.

Acaba ne yanıt verecekler diye düşünüyorum. Çünkü vermediler şimdiye

[19] Mizgin ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

[20] Baver ile 26 Şubat tarihinde yapılan görüşme.

kadar ama yanıt vereceklerini düşünerek korkuyorum. Mesela siyasi bir şey paylaştım, bir söz olabilir, bir şey paylaştığımda hemen aa sen bunu destekliyorsun gibi farklı ithamlarda bulunabilirler. Mesela Kürtlerle ilgili bir kitap okumuştum. Hemen arkadaşım ne okuyorsun falan. Ben daha bir şey anlatmadan öyle bir bakış atmıştı ki ben onu asla unutmam.[21]

Paylaşıyorum. Bazen Türk arkadaşlarım gördüğünde şunu düşünüyorum: Mesela beni dışlayacakmış gibi bir his geliyor içime. Yani -Kürtçe- ben böyle şarkıları dinlemiyorum falan. Kürtçe bir şarkıyı anlamadıkları için dışlıyorlar. [22]

Yapıyorum. Yaptıktan sonra da acaba hangi arkadaşım beni takibi bırakacak diye düşünüyorum. Yani çünkü söyle oluyor hocam; çoğu zaman paylaştığımda yazanlar da oluyor mesela, yani tepkisi gösterenler de oluyor yani nasıl ya, böyle mi falan filan diye; direkt takipten çıkaranlar da oluyor. Çok oluyor yani hani ama umurumda da değil. Hiçbir şeyi de gizlemiyorum, direkt paylaşıyorum.[23]

Çok sık değil arada sırada yapıyorum. Bazen çekiniyorum aslında bir sorun olur mu olmaz mı diye. Bir sorun teşkil eder mi veya bazen bu konulardan dolayı başımıza bir şey gelebiliyor ama yine de paylaşıyorum, paylaşım yapıyorum. Mesela müzik paylaşırken korkmuyorum. Ama bir Kürdü savunurken veya bir görsel resim paylaşırken daha çok onlarda çekiniyorum, bir sorun olur mu diye. Ayrıca paylaşımlarımı Bugüne kadar hiç gizlemedim, gizleme gereği de duymuyorum. [24]

Şimdi şöyle söyleyeyim bir paylaşım yaparken tabi ki de oluyor. Sonuçta sadece kendi Kürt arkadaşlarınız veya aileniz olmuyor orada paylaşım

[21] Ayşe ile 26 Şubat tarihinde yapılan görüşme.
[22] Yusuf ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.
[23] Kısmet ile 26 Şubat 2021 tarihinde yapılan görüşme.
[24] Cemile ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.

yaptığınız kişiler. Ve hani acaba işte bunu yazsam... Şu endişe oluşmuyor: Kürtçe yazarsam anlarlar mı? Çünkü Kürtçe yazarsam tepki gösterirler. Asıl kaygımız şu olmalı: Anlarlar mı, acaba merak edip araştırırlar mı, altına hani şunu yapayım mı, bunu da yapayım mı? Endişemiz bu olması gerekirken endişemiz şu: Acaba ne derler, ne cevap verirler, ne konuşurlar? Sürekli ve hani bu hiç hoş bir şey değil. Özellikle şurada şu aklıma geldi: Youtube'da da bir sürü Kürtçe müzik var ve kendi kimliğimden dolayı onları çok seviyorum. Ama Kürtçe şarkıların altına öyle yorumlar yapılıyor ki. Ya şarkı bu oturup dinleyeceksin, seviyorsan anlamaya çalışacaksın. Ama Youtube gibi kocaman bir platformda bile bunlar yapılıyor. Kendi küçük Whatsapp'ınızda, İnstagram'ınızda bunları yapmaktan tabi ki çekiniyorsunuz. Çünkü cidden o tepkiler, bakışlar bile çok etkili oluyor. [25]

Nevroz ilk başlarda yakınlaştığı insanlarla memleketinin öğrenilmesinden sonra aralarına mesafe girdiğini söylemektedir.

Ya şöyle genelde, bunu lisede fark ettim: İlk Batmanlı olduğumu söylediğimde bir çekinmeleri vardı çünkü onların öngörüleri çok farklı. Biraz ön yargılı insanlardı. Ailelerinden dolayı olduğunu biliyorum. Aileleri biraz çocuklarını ürkek yetiştirmiş bence bu konularda. Öyle. Bence çok ön yargılılar. Mesela şöyle: Ben nereli olduğumu söylememiştim, onu çok iyi hatırlıyorum, çok yakındık. Batmanlı olduğumu söylediğimde -bu olay lise 1'de oldu-, sonra araya biraz daha mesafe girdiğini anladım. Sonra ben de tam uzaklaştım o insanlardan çünkü nereli olduğuma dayanarak bana ona göre davranacaklarsa uzak olsunlar daha iyi.[26]

[25] Mizgin ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.
[26] Nevroz ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.

4.1.4. Etnik Kimliğin Sorgulanması

Öğrencilerin tamamına yakını nereli oldukları sorusuna cevap verdikten sonra bu durumun arkadaşları tarafından Kürt olmakla aynı şekilde algılandığını bu yüzden Kürt olduklarını söylediklerinde yaşadıkları duyguların aynısını yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca popüler televizyon dizilerinin Mardin'i tarihi yapısıyla göstermesi Kürtlerin yaşadığı bir şehir olmasından bağımsız Mardin'e olan ilgi ve merakın olumlu yönde arttığını göstermektedir.

Baver, Mardin'in turistik bir şehir olmasından kaynaklı ilgi çektiğini ancak bu durumun diğer Kürt illeri için geçerli olmadığını düşünüyor. Baver'in verdiği cevabı Baran'ın söylediklerinde de görebiliriz.

> *Memleketimin sorulmasını genelde Kürt müsün sorusuyla aynı şeyler hissediyorum, yine aynı şeyler gibi. Ama Mardinliliğe biraz daha sıcak bakıyorlar gibi. Bilmiyorum Mardin'i güzel bulanlar da oluyor, Mardin'i sevenler de oluyor. İşte orada nasıl yemekler oluyor falan, o tarz sorular da oluyor. Ama yine de Kürt müsün sorusuyla aynı şeyler gibi, aynı şeyler hissediyorum verdikleri cevaplara karşı.*

> *Mardin biraz daha kültürel açıdan turistik de bir yer olduğu için biraz daha samimi bakıyorlar bence Mardin'e. Ama mesela bu diğer arkadaşlarım da, Hakkarili, Şırnaklı arkadaşlarım da biraz daha mesela bir yeri kötülemek istediklerinde Hakkari, Şırnak örneği verebiliyorlar. Bende belki biraz daha Mardin kültürel açıdan gelişmiş olduğu için, tarihî de bir kent olduğu için daha çok oranın tarihi hakkında bazı hocalarımla görüşüp konuşabiliyorum. Mutlu da oluyorum o açıdan.*[27]

[27] Baran ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

Pelşin, Batmanlı olduğunu söylediğimde kimsenin bununla ilgilenmediğini kendisine Kürtlükle alakalı soruların sorulduğunu söylemiştir. Armanç ve Aynur da Pelşin'in cevabına benzer cevaplar vermişlerdir.

> *Kendimi çok fazla rahatsız hissetmiyorum. Yani sordukları zaman nerelisin diye Batmanlıyım diyorum. Yani ben de bundan rahatsız olmuyorum, tabii ki mutlu oluyorum. Ama onlar da Batmanlı olduğumu duyduktan sonra çok farklı bir yönelim görüyorum. Yani başka birine sorduğunda aa sen Trabzonlu musun, böyle şöyle. Ama Batmanlı olduğumu söyleyince o memleket sorusu ile kalmıyor çok daha farklı sorular da sorulmaya başlanıyor. İşte Batmanlısın. Tamam Batmanlıysan zaten Kürtsün, direkt bunu biliyorlar işte. Kürtsen; onu dediğin gibi tekrar dil hakkında, kültür hakkında, tarihi hakkında başlıyorlar bir şeyler söylemeye. Şey konusu oluyor mesela hani Türkiye'yi eleştiriyorlar. Diyorlar ki ya ben işte şu an çok beğeniyorum Türkiye'nin yönetimini falan hani. Benim yanımda sürekli bu konuşmalar oluyor, ondan sonra işte Kürtsün, sen ne düşünüyorsun bu konuda direkt benim düşüncelerim. Konu o an bambaşka bir şey ama konu direkt oraya çekiliyor.*[28]

> *Yani Kürt olduğumun anlaşılacağını az çok tahmin edebiliyorum ama yine de tabi ki pek bir şey ifade etmiyor benim için. Yani çok milliyetçi biriyle konuşuyorsam veya bana bunu sorduktan cevaplamışsam yani az çok yanında konforsuz hissettiğim oluyor.*[29]

> *Yani şu şekilde memleketimi sordukları zaman onların nasıl düşündüklerini veya ne hissettiklerini bilmiyorum ama ben memleketimi söyledikten sonra ooo doğu diye hemen Kürt etiketini vurdukları zaman ben aşırı mutlu oluyorum artık. Onların antipatisini kazanmak veya kazanmamak benim umurumda olmuyor açıkçası. Çünkü bir ara umurunda oluyor ama sonra*

[28] Pelşin ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.
[29] Armanc ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.

onlara kabullendirmek istiyorsun, ben buyum benim doğrum budur diyesim geliyor yani.[30]

4.2. AYRIMCILIKLA BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ

Okul, politik iktidarın kendini bir şekilde gösterdiği yerlerden biridir. Kürtler açısından okul egemen ideolojinin somutlaştığı elle tutulur, gözle görülür bir aygıt olarak çalışmaktadır. Ayrıca etnik tahakkümün açık bir şekilde kendini gösterdiği ve kabullendirildiği mekân olarak kabul edilir (Bourdieu ve Passeron, 2015).

4.2.1. Bilgisizliği Gidermeye Çalışmak

Öğrencilerin büyük bir kısmı kimlikler konusunda arkadaşlarının yeterince bilgi sahibi olmadıklarını, arkadaşları tarafından Kürtlerle alakası olmayan durumların Kürtlerle ilişkilendirilerek anlatıldığını söylemişlerdir. Bazı öğrenciler ise bu duruma karşı kayıtsız kalamadıklarını ve yanlış bilgileri düzeltmek için konuşmalara dâhil olduklarını dile getirmişlerdir. Bu durum tepkisel olmaktan ziyade bilgilendirici ya da savunmacı bir dil olarak karşımıza çıkmaktadır.

Baran, arkadaşlarının sorularını üstenci bir dille sorduklarını söyleyip bu durumla karşılaştığında Kürtlüğe karşı korumacı bir tavır içine girdiğini belirtmiştir.

Daha fazla korumacı olmaya başlıyorum. Bunu arkadaşlarımın yorumlarıyla da fark ediyorum. Hani her an sanki bir saldırı olacakmış gibi düşünüyorum. Daha çok dilimi, etnik kökenimi korumaya dair bir yorum geliştiriyorum, arkadaşlarımla konuşurken biraz daha böyle üstten bir

[30] Aynur ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.

bakışları olabiliyor. Hani hep dışarıdan bir saldırı olabilecek gibi hissediyorum, bilmiyorum yani. Hani hep bir aşağılama olabiliyor. Buna dair hep böyle ünlü Kürtlerden, ünlü yazarlardan, Kürt olanlardan, hep bunlardan bahsetmeye çalışıyorum.[31]

Baver, arkadaşlarının Kürtlükle ilgili fikirlerini kendi yakın çevrelerinden aldıklarını ve ne kadar uğraşsa da bu fikirlerini değiştirmede başarılı olamadığını söylemiştir.

İlk başlarda bir korku vardı. O sorular başladığında vereceğim cevabı ve sonrasında gelecek soruları tahmin edebiliyorum. Bir süre sonra hiçbir şey hissetmemeye başladım. Sürekli aynı kaynaktan, Kürt kimliğini sürekli aynı kaynaktan alıyorlar. Yani kaynak dediğim televizyon olsun ya da farklı çevreler olsun, sosyal medyada sürekli aynı algılar dönüyor. Bu yüzden sürekli aynı sorular dönüyor. Ben ne kadar farklı cevaplar versem de sürekli aynı sorular. Bu konuşmalar çok gereksiz çünkü yani sohbet ortamı olduğunda benim hakkımda düşündüğü kimliğe karşı hiçbir değişiklik yapamıyorum; hangi cevabı verirsem vereyim hiçbir değişiklik olmuyor. Bunun aşılması benimle ilgili bir şey değil artık. Onun çevresi falan. Bunu da ben değiştirmeyeceğim için gereksiz sohbetler.[32]

Zülal ve Ayşe ise etnik kimliğe dair muhabbetler açıldığında kayıtsız kalamadıklarını arkadaşlarının kendi kimliklerine dair ön yargılarını kırmak istediklerini belirtmişlerdir.

Daha çok böbürleniyorum. Çünkü benim saklayacağım, utanç duyacağım bir şey değil. Konuşmaya daha çok ilgi duyuyorum, onlara bir şey katmaya çalışıyorum. Kötü bir düşünceleri, ön yargıları varsa bunları yıkmaya çalışıyorum. Yani onlarla normal bir şekilde konuşuyorum, daha açıklayıcı

[31] Baran ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme.
[32] Baver ile 26 Şubat tarihinde yapılan görüşme.

bir şekilde ifade etmeye çalışıyorum kendimi. Ön yargılarını kırmaya çalışıyorum.[33]

Hemen böyle ister istemez kulaklarım açılıyor. Dinlemek zorundaymışım gibi hissediyorum. Çünkü baya yanlış biliniyor. Yanlış bir şey olduğunda hemen düzeltme ihtiyacı duyuyorum. Bunun için her an tetikteyim denebilir.[34]

Büşra ve Savaş da benzer cevaplar vererek bu konuşmalara kayıtsız kalamadıklarını söylemişlerdir.

Kürtlük ile ilgili nasıl konuşuyorlar? Şimdi iyi mi konuşuyorlar, kötü mü konuşuyorlar. Her iki durumda da müdahale ederim yani konuşmaya katılırım müdahale etmek yanlış bir ifade, konuşmaya katılırım. Doğru bildiğim bir şeyi yanlış söylüyorlarsa onlarla konuşmayı denerim, bunun böyle olmadığını açıklarım. Doğru bir şey söylerlerse de onlara evet böyle gerçekten diyorum. Böyle oluyor muhabbet. [35]

Genelde bu konuyu açanlar konuyla ilgili bilgisi olmadığı için kendimi ve kendi milletimi savunmak zorunda kalıyorum. Onun dışında pek fazla sorun yaşamıyorum. Genelde işte ya Kürtler böyleymiş falan filan diyorlar da ben de mecburen böyle olmadığını anlatmaya çalışıyorum. Anlatamasam da oradan uzaklaşıyorum. Ya uzaklaşıyorum ya da sorunu başka bir şekilde çözmeye çalışıyorum.[36]

Türklük, içerisinde farklı boyutları barındıran süreçlerden meydana gelmektedir. Türklük kendini birbiriyle bağlantılı olan iki asimetrik ilişkinin devrede olduğu süreçlerden üretir. Bu ilişkinin bir ucu Doğu/Batı bölünmesi

[33] Zülal ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.
[34] Ayşe ile 26 Şubat tarihinde yapılan görüşme.
[35] Büşra ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.
[36] Savaş ile 26 Şubat 2021 tarihinde yapılan görüşme.

üzerinden kimlik/benlik yarılmasını ortaya çıkaran batılılaşma, modernleşme, kapitalistleşme süreçleridir (Şen, 2019).

Delal de arkadaşlarının Kürt kimliğine kayıtsız kaldıklarını, sosyal medya aracılığıyla edindikleri bilgileri sorgulamadan kabul ettiklerini aktarmıştır. Gerçek olmayan bilgilerin Kürt kimliğiyle dalga geçilmesinde kullanılmasından rahatsızlık duyduğunu ve arkadaşlarının yanlış bildiklerini düzeltmek için savunmaya geçtiğini söylemiştir.

> *Her şeyden önce bir Kürt'üm, bu ekstra bir durum değil. Bu normal bir şey, hayatın içinden ama bunun alay konusu olduğu mesela müziğimiz ile ilgili hiçbir şey bilmediği halde tamamen sosyal medyadan duyduğu kadarıyla onunla dalga geçip söylüyorsa o zaman evet gerçekten bir rahatsız olmaya başlıyorum. Çünkü aslında sadece o kadarını biliyorsun ama arkasında bir dünya var onun. Sosyal medyadan duyduğu 2-3 tane saçma sapan müzikle aslında o eskiden gelen kültürümüz bizim müzik kültürümüzün ne kadar eskiye dayandığını dengbejler olsun, bizim normal müziğimiz olsun, tamamı ile aslında bir müzik kategorisi yaratırken bu kadar çok hafife alınması zoruna gidiyorum açıkçası. Onun için konuştuğumda direkt savunmaya geçmiyorum, bir suçum olduğunu düşünmüyorum. Normal karşılıyorum bu durumu. Onlar ekstra bir boyuta ulaşmadığı sürece, yani çok yanlış bir düşündüklerini fark ettiğim an olaya dahil oluyorum. Aslında bunun tamamen toplumda bu kadar çok uydurulması mesela çocuk konusunda. Evet, Kürtler kalabalık, bu eskidendi. Kırsal kesimde yaşadıklarından dolayı çocuk yapmayı daha iyi olarak görüyorlardı. İşte konuda geçtiğinde alay hani bir evde 30 kişi yaşıyorlar. Evet, eskiden kalabalık aileler olduğu doğrudur ama şu anda Kürtler gayet az çocuk yapıyor, evde az kişiler. Bunun bir alay konusu olması doğru değil.*[37]

[37] Delal ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

4.2.2. Kaçınma

Türkiye'de çoğunluğun konuştuğu dilin dışında bir anadile sahip olan öğrencilerin, okul başarılarının artması için egemen olan dili düzgün bir şekilde kullanmaları gerektiği öne sürülmüş ve bunu gerçekleştirmek için de çocukların, anadilleri yerine egemen olan dili kullanmaları gerektiği iddia edilmiştir (Çağlayan, 2014).

Görüşmecilerden bazıları Kürt arkadaşlarıyla yalnız kaldıklarında Kürtçe konuştuklarını ancak öğretmenlerinin veya milliyetçi olduğunu bildikleri arkadaşlarının yanlarında Kürtçe konuşmayı tercih etmediklerini söylemişlerdir. Gerekçe olarak da arkadaşlarının bu durumu hoş karşılamayacaklarını, öğretmenlerinin ise Kürtçe konuştuklarını duymaları halinde kendilerini cezalandıracaklarını düşünmeleridir.

> *Mesela hocaların yanında olduğum zaman hocaların Kürtçe konuştuğumuz için bize ters davranabileceğini düşünüyorum. O yüzden Türk milliyetçisi hocaların yanında pek konuşmak istemiyorum ama hiyerarşik olarak benim üstümde olmayan öğrencilere karşı, Kürtçe konuşuyorum. Türk milliyetçisi birinin zorlandığını görmek beni biraz da mutlu ediyor aslında. Çünkü bir şey yapamayacağını biliyorum. Ama bir hoca olduğu zaman şey beni notlar üzerinden yargılayabileceğini düşündüğüm için o kadar rahat olamayabiliyorum.*[38]

> *Şöyle konuşuyorum, evet eğer okulda bir Kürdü görüyorsam Kürtçe konuşuyoruz. Ama şu durum var; eğer sınıfta tanıdık ne olduğumu bildiğini bildiğim insanlar varsa, mesela sınıfımızda biri var çok milliyetçi onun yanında konuşurken bunun yanında konuşmayalım dediğim oluyor ve özellikle oradan öğretmen geçiyorsa o an bir dur, öğretmen geçsin o koridordan, sen konuşmana sonra devam edersin diyorum. Çünkü gerçekten*

[38] Baran ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

ne olacağını bilemeyiz. O gün çok ters bir anına denk gelmiştir, zaten Kürtlere karşı bir önyargısı vardır, burası Türkiye, Türkçe senin anadilin. Sen bu okulda, bu okul sınırları içerisinde Kürtçe konuşamazsın deyip seni tersleyebilir. Çok uç bir durum gibi görünse de bu hayatın içerisinde yaşadığımız, karşılaştığımız şeyler bu olabilir; bu var. Yani ses tonuma öğretmenlerin ve çok sınırları olan insanların yanında dikkat ediyorum ama genel olarak okul içerisinde Kürt birini görüyorsam konuşuyorum.[39]

Egemen dilin kullanılmasının karşılığı toplulukların ödüllendirilmesi olurken bu gruba dâhil olmayan veya olamayan insanlar ceza ile karşılaşabilirler. Baskı ve şiddet teknikleri kullanılarak çoğunluğa ait dilin kullanılmamasının bedeli ödetilir. Bu ortamda kurulan ilişkiler beraberinde eşitsizlik ve ayrımcılığı da getirir (Çağlayan, 2014).

Pelda, sosyal medyada Kürtçe paylaşımlar yapanların cezalandırıldığını düşündüğü için paylaşım yapmaktan kaçındığını söylemiştir.

Eskiden Facebook'da Kürtçe şeyler paylaşıyordum ama şimdi yok. Çünkü gittikçe daha çok bakıyorlar mesela hesabını falan kapatıyorlar. Çok gördüm yani arkadaşlarımda paylaşım yapıyordu hesabını kapatmışlardı. Düşünüyorum. Mesela bu böyle der bu böyle der diyorum. Bu yüzden artık paylaşmıyorum. Hocam yargılıyorlar gerçekten.[40]

4.2.3. Etnik Kimliğin Normalleşmesi ve Gurur Duyma

Pelin ve Rozerin eskiden nereli olduklarını söylerken çekindiklerini ancak bu durumun şu an için değiştiğini. Artık rahatça söylediklerini belirtmişlerdir.

[39] Delal ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.
[40] Pelda ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.

Bir dönem, yani kendimi bulma aşamasındayken birazcık kendimi garip hissediyordum. Hissin tam olarak ne olduğunu bilmiyordum ama söylerken bir garip hissediyordum. İşte Mardinli misin -evet, işte Dargeçit'tenim-, Kürt müsün gibi sorular olduğu zaman bir garip hissediyordum, kötü hissediyordum sanki dışlanmış gibi. Ama bu çok kısa bir dönem kadar sürdü ve geçti. Ama bir dönem ben de bunu yaşadım.[41]

Önceleri, ilkokulda hatırlatıyorum sordukları zaman birazcık çekiniyordum. O okulda olmama rağmen yani herkes Kürt ama ben kendi kendime çekiniyorum aslında. Liseye geçtikten sonra aslında çekinmemem gerektiğini fark ettim. Gayet de söylüyorum. İşte Diyarbakırlıyım diyorum, meşhur olan şeylerini söylüyorum, gittiğim yerleri söylüyorum hatta bazen fotoğrafları da gösteriyorum. Böyle normal bir şehir gibi aslında, çok bana farklı gelmiyor. Anlatabiliyorum.[42]

Savaş, arkadaşlarının Mardinlileri yobaz olarak bildiklerini ancak kendisinin bu algıyı yıktığını söylemektedir.

Genelde gururla söylüyorum onlar da şaşırıyorlar. Onların kafasındaki, mesela ben Mardinliyim diyorum onlar daha yobaz biri bekliyorlar ama böyle olmadığını görünce şaşırıyorlar.[43]

Sercan da Savaş'ın cevabına benzer bir cevap vererek Mardinli olduğunu söylemekten gurur duyduğunu ve arkadaşlarına misafirperverliklerini göstermek istediğini söylemiştir.

Bir kere ben Mardinliyim dediğimde ben onurlanarak söylüyorum. Çünkü ben memleketini çok seven birisiyim ve memleketine her fırsatta gitmek

[41] Pelin ile 26 Şubat tarihinde yapılan görüşme.
[42] Rozerin ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.
[43] Savaş ile 26 Şubat 2021 tarihinde yapılan görüşme.

isteyen birisiyim. Yani sorduklarında ben çok güzel hissediyorum. Çok güzel bir şekilde memleketimi anlatmaya çalışıyorum. Her zaman onları misafir etmek istediğimi de dile getiriyorum zaten. Yani ne zaman gelirlerse onları ağırlayabileceğim bir yer var çok şükür orada. Çok güzel hissediyorum yani, geldikleri zaman da onları ağırlarız. Bilmiyorum yani, kötü hissettiğim bir yönü yok memleketim için.[44]

İnsanların kendi dillerine veya diğer dillere karşı hissettikleri, dil tutumu olarak kabul edilir. Bu tutum, kişinin kendi diline hayranlık duyması olabileceği gibi kendi dilini diğer diller karşısında kaba bulmasına ya da geri kalmışlıkla ilişkilendirmesi de olabilir (Gardner, 1985; Baker, 1992).

Baran ve Aynur, arkadaşlarının Kürtçe konuşmalarından rahatsız olduklarını ama bu durumun onların Kürtçe konuşmaları konusunda cesaretlendirdiğini söylüyorlar. Özellikle Türk veya milliyetçi arkadaşlarının yanlarında Kürtçe konuşmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Genelde baş başa kaldığımızda konuşuyoruz. Aslında şöyle bazen adı neydi eğer çok milliyetçi bir arkadaşı gördüğümüz zaman onun yanında Kürt arkadaşlarımla Kürtçe konuşmak aslında beni biraz tatmin ediyor. Hani onun zorlandığını görmek, onun yani aslında sıkıntı yaşadığını görmek beni biraz da mutlu ediyor aslında. O Türk milliyetçisine karşı.[45]

Evet, genelde. Hatta sürekli Kürtçe konuşuyoruz. Hatta başta bizim Kürtçemiz çok iyi olmamasına rağmen Kürtçemizi geliştirdik. İlk başlarda arkadaşlarımız bizi anlamadığı için kötü hissetmemeleri için çok konuşmamaya çalışıyorduk. Ama sonra emin oldum ki onlar farklı bir dil bilseydi bizim yanımızda rahatsız olacağımızı bile bile konuşurlardı. Ben de dilimi rahat rahat konuşmak istiyorum. Onlar rahat rahat konuşabiliyor.

[44] Sercan ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.
[45] Baran ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

Ben yaşadığım ülke yüzünden kendi dilimi rahat rahat konuşamıyorum ama artık anlamamalarına rağmen konuşacağım çünkü bu benim anadilim.[46]

Savaş, Kürtçenin unutulmaması için mümkün oldukça Kürtçe konuşmaya çalıştığını, okul ortamında çok fazla Kürt arkadaşının olmasının da bu konuda onu cesaretlendirdiğini söylüyor:

Evet genelde Kürtçe bilen herkesle Kürtçe konuşmaya çalışıyorum çünkü Kürtçe biraz daha unutulmaya çalışılan bir dil o yüzden kendi dilimi unutulmaması için elimden geleni yapıyorum. Konuşurken bir tedirginlik hissetmiyorum yani genelde kalabalık olduğumuz için pek fazla bir şey diyemiyorlar.[47]

Bazı öğrenciler sosyal medya araçlarında yaptıkları paylaşımların normal olduğunu, farklı kimliklere sahip arkadaşlarının bu tür paylaşımları gördüklerinde saygı duymaları gerektiklerini çünkü kendilerinin onlara saygı duyduklarını belirtmişlerdir.

Arada paylaşım yapıyorum, çok nadir olarak. Ve Hiçbir şey hissetmiyorum. Yani saygıyla karşılamaları gerektiğini düşünüyorum. Artı bir şey yok ama farklı karşılamaları gereken bir şey yok ortada.[48]

Yani şöyle: Sosyal medyada çok paylaşım yapmam ama içimden gelen her şeyi de paylaşırım. Bir kısıtlama içerisinde tabi. Nevrozumuz olur her sene bizim mart ayında; ben paylaşırım yani, içimden gelirse her türlü paylaşırım. Biri bana bir şey diyecek, bir arkadaşım takipten çıkacak, o rahatsız olacak diye düşünmem. Sonuçta saygı duyulması gereken bir konu. Ben ona nasıl saygı duyuyorsam o da bana saygı duymak zorunda. Kürt'sün, bir şey paylaşıyorsun Kürtçe diye seni takipten çıkacaksa zaten çıksın.

[46] Aynur ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.
[47] Savaş ile 26 Şubat 2021 tarihinde yapılan görüşme.
[48] Nevroz ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.

Bence öyle. Saygı duyulması gereken bir şey. Kimseye de gizlemem. Zaten rahatsız olan biri varsa birbirimizi sosyal medyada takip etmeyiz. Kürtlükten rahatsız olan biri varsa sohbetimi keserim onunla. Sonuçta bu benim anadilim ve ben bunu paylaşırım her zaman.[49]

Genelde Kürtlere karşı yapılan haksızlıklar tarzında haberler olduğunda ve bana yanlış geliyorsa onun hakkında yorumlarımı yazarak paylaşabiliyorum haksızlığa susmuyorum. Özellikle ırkçılık olan konularda ama onun dışında şarkıları da paylaşıyorum, sonuçta birçok dil dinliyorum ve Kürtçe de bunlardan bir tanesi o yüzden gizleme gereği duymuyorum, zaten rahatsız olacak olan olursa onlar beni takipten çıkıyorlar ya da herhangi başka bir şey. O yüzden çok da çekinmiyorum paylaşırken.[50]

Yani sosyal medyada paylaşıyorum. Kürtçe müzikler paylaşıyorum. Onun dışında yine Kürtçe postlar olduğu zaman paylaşıyorum. Kimseden saklamam. Yani adam Kürtçeden nefret etsin veya Kürtleri sevmesin, o çok da umurumda değil. Onun kendi sorunudur. Ben yine Kürtçe müziğimi, postlarımı paylaşım. Hani tepkiler oluyor mu? bu ne diye farklı tepki verenler oluyor ama ben tepki vermiyorum, bir şey demiyorum onlara. Ama onun dışında Kürtçe şarkılar falan paylaşırken kimseden gizlemiyorum yani. Topluma açık paylaşırım. Sonuçta benim şahsi hesabım, kendi hesabım. Kimsenin de umurunda olamaz, kimse bir şey diyemez. Diyen olur mu? Olur niye olmasın. Çok da muhabbet etmem yani onlarla.[51]

Evet, sosyal medyayı kullanıyorum. Şu şekilde: Ben Kürtçe paylaşımlar yapıyorum derken Kürtçe şarkıları aşırı seviyorum ve Kürtçe şarkıları dinliyorum. Yakın çevremdeki insanların çoğu bunu biliyor. Bunu sosyal medyadan öğrenmiyorlar, daha önceden biliyorlar zaten. Hiçbir çekincem

[49] Sercan ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.
[50] Büşra ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.
[51] Ferhat ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

olmuyor çünkü sosyal medyamda olan insanlar normal sosyal hayatımda olan insanlar.[52]

Ya ben zaten çok fazla siyasetle ilgili şeyler paylaşmayı düşünmüyorum çünkü siyaset özel bir şey, insana özel kalması gerekiyor. Bunu burada paylaştıysan ooo sen bucusun gibi değil de bu benim düşüncem o zaman kendine sakla. Yani ben de evet Kürtçe bir şey olduğunda, özellikle beğendiğim bir şey, beni gururlandıran bir şey oldu mu paylaşıyorum. Saklama gereği de duymuyorum. Veya onların çok merak edeceği bir şeyse ve normal bir şeyse Türkçe yazmaya çalışıyorum biraz da hani yanına Türkçe onlar da anlasın diye ama kimseden sakladığım bir şey olmuyor. Paylaşıyorum. Paylaşım yaparken hiçbir sakınca görmüyorum. Ben İngilizce dinlediğimde bunu paylaşıyorsam ve sıkıntı çıkmıyorsa Kürtçe dinlediğimde de aynı şey oluyor. O dili ayırt edecek bir şey olmamalı bu.[53]

Çekinmeden konuşabiliyorum, sonuç olarak bu benim ana dilim ki okulumda çok fazla doğulu insan olmadığı için olanlar da çok az onlar da çok fazla konuşmuyor, çevremizde de hani Türkçe konuşuluyor, ailem de fazla Kürtçe konuşmuyor ama normalde konuşacağım bir zaman dilimi olduğunda çekinmeden konuşabiliyorum ve kendimi anlatabiliyorum.[54]

4.2.4. Grup İçi Sınır Oluşturma

Handan Çağlayan, ikinci ve üçüncü kuşak Kürtlerin, Türkçeyi ev dışındaki alanlarda kullandıklarını; anadilleri olan Kürtçeyi ise evin içinde konuştuklarını belirtmiştir (Çağlayan, 2014).

[52] Aynur ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.
[53] Zülal ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.
[54] Büşra ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.

Pelşin, Kürt arkadaşlarıyla okul ortamlarında karşılaştıklarında Kürtçe konuştuklarını ancak konuşmaların dışarıdan duyulmaması için özen gösterdiklerini söylemiştir.

> *Kendi ana dilimi hep konuşuyorum çünkü yaşamının çok fazla bir kısmı okulda geçiyor, ailemizle konuşabiliyoruz. Okula gittiğimiz zamanlar da hiçbir şekilde Kürtçe iletişim kurma gibi bir seçeneğimiz yok. Sadece Kürt arkadaşlarım varsa onlarla iletişim kurabiliyoruz, yan yana geldiğimizde konuşuyoruz. Konuşmasak bile Kürtçe bir kelime olur onu konuşuyoruz. Yani Kürtçe konuşmayı tercih ediyoruz. Etmeye çalışıyoruz, en azından çok yüksek sesle konuşmamaya çalışıyoruz. Hani arkadaşlarımız oradaysa. Çünkü ben bir kelimeyi kullanıyorum o kelimeye bile gülünebiliyor. Kelimenin ne olduğunu bilmiyor, tamamen yapısı bakımından, nasıl bir kelime falan bu şey olabiliyor. Öyle yaklaşıyor. Onun için çok fazla yüksek sesle konuşmuyorum, daha çok ikimizin duyabileceği bir şekilde konuşuyorum.*[55]

Öğrencilerin büyük bir kısmı Kürt arkadaşlarıyla karşılaştıklarında Kürtçe konuştuklarını ancak ortamda Kürtçe bilmeyen arkadaşları olduğunda Türkçe konuşmayı tercih ettiklerini, bunun sebebi olarak da arkadaşlarının bu durumdan rahatsız olmamaları, onlar hakkında gizli bir şey konuşuyorlarmış gibi algılanmamasını istediklerini söylemişlerdir.

> *Ya okulda çok fazla Kürtçe konuşmuyorum ama bazen Kürt arkadaşlarım var onlarla konuşuyorum. Ama çok fazla değil. Ama okul bitiminde eve giderken bazen araya Kürtçe kelimeler falan sıkıştırıyoruz. Konuşuyoruz yani, Kürtlük hakkında bayağı konuşuyoruz ama okul ortamında çok fazla konuşmuyoruz.*[56]

> *Konuşabiliyorum tabii, kendi arkadaşımla baş başayken. Ama Kürtçe*

[55] Pelşin ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.
[56] Demhat ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

bilmeyen başka bir arkadaşım gelince konuşmayı tercih etmiyorum ki o rahatsız olmasın. Benim hakkımda konuşuyorlar diye bir şeye girmesin, kaygılanmasın diye. Ama baş başa kaldığımızda da konuşuyorum, çekinmiyorum; ses tonuma da dikkat etme gereği pek duymuyorum. Rahatça konuşabiliyorum.[57]

Mizgin, okul sınırları içerisinde arkadaşlarıyla Kürtçe konuşurken başkalarının onları duyma ihtimalini düşünerek rahat hissetmediklerini söylüyor. Okul ortamından uzaklaştıkları zaman Kürtçeyi daha rahat bir şekilde konuştuklarını belirtmiştir.

Açıkçası lise ortamında anadilimde benim konuşabilen pek insan yok ama olsa hani biliyorum birkaç kişi var onlarla açıkçası çekiniyorum, öyle söyleyeyim. Ortaokulda vardı ama onlarla konuşmaya da çekiniyordum. Bilmiyorum neden. Sınıfta neredeyse otuz kişinin yirmi sekizi falan Kürt'üz, oturup rahatça konuşabiliriz. Yok, hayır yani onda da bir çekince var. Özellikle en yakın arkadaşlarımdan biriyle hamburgerciye falan gittiğimizde ara tabii ki oluyor; sonuçta ikimiz de Kürt'üz, birbirimize yaptığımız espriler Kürtçe oluyor. Ama mesela direkt böyle sessiz olmak istiyorsunuz çünkü bir İngilizce gibi güvenle konuşamıyorsunuz orada. İngilizce de yabancı bir, Türklere yabancı bir dil. Ama İngilizce'yi nasıl oturup da şakır şakır, yüksek sesle konuşuyorlar fakat mesela Kürtçe öyle olmuyor. Arkadaşım kaş göz yapıyor, uyarıyor falan; yüksek sesle konuşma. Bu oluyor evet, o çekince hep var. Konuşursak biri duyar, duyarsa ne der. O yüzden çekince her zaman var.[58]

[57] Fırat ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme.
[58] Mizgin ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

4.2.5. Gizleme

Polat S. Alpman, metropollerde ötekinin kimliğini bastırmaya yönelik saldırıların ötekinin kimliğini savunmak için gizli veya açık direnç pratikleri geliştirmesine ve kimliğini yeniden inşa etmesine neden olduğunu belirtmiştir (Alpman, 2020).

Sosyal medya kullanan öğrencilerin büyük bir kısmı Kürtçe paylaşım yaptıklarını belirtmişlerdir. Bazı öğrenciler bu paylaşımları gördüklerinde hoş karşılamayacağını düşündükleri arkadaşlarından paylaşımlarını gizlediklerini bazılarıysa Kürtçe paylaşımlardan rahatsız olacağına inandıkları insanlar ile takipleşmediklerini söylemişlerdir. Genel olarak öğrencilerin çoğunda paylaşımlardan dolayı bir çekinme durumu olduğu ancak paylaşımlarını yapmaya devam ettikleri görülmüştür.

Baran, Kürtçe paylaşımlardan rahatsız olacağını düşündüğü öğretmenleriyle takipleşmediğini söylemiştir. Berivan ise benzer bir durumdan bahsederek sadece Kürt öğretmenleriyle takipleştiğini diğer öğretmenlerinin hesaplarında ekli olmadığını belirtmiştir.

> *Evet. Kullanıyorum ama çok fazla sosyal medyada paylaşım yapmıyorum. Şarkı paylaşıyorum. Şarkıları da anadilimde yapabiliyorum. Zaten genelde sosyal medyada hani benim üstümde olabilecek, genelde o tarz hocaları falan takip etmiyorum. Arkadaşlarım var sadece. Sosyal medyada Kürtçe paylaşırken de biraz daha onların kabullenmesini istediğim için Kürtçe paylaşım yaparken korkmuyorum. Daha çok zevk de duyuyorum bundan.*[59]

> *Gerektiği zaman paylaşım yapıyorum ve gizleme gereği de duymuyorum. Zaten hocalarımın birkaçı ile takipleşiyorum. Onlar da Kürt yani. Ya da*

[59] Baran ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

bana saygı duyacak insanlar. Paylaşım yaparken arkadaşlarımı falan düşünmüyorum. Çünkü onlar da paylaşım yapıyor. Ben kalkıp onlara laf yapmıyorum, saygı duyuyorum. Onların da bana saygı duymak zorunda olduğunu düşünüyorum. Yani bu konuda hiç -paylaşım yaptığım zaman-; ayıp görecek, şu görecek, bana şey yapar mı düşüncesine hiçbir zaman kapılmadım. O da paylaşıyor. Saygı duyuyorum ben, bence onların da bana saygı duyması gerekiyor.[60]

Bazı öğrenciler yaptıkları paylaşımlarının kendileri için sorun olacağına inandıkları zaman o paylaşımları görmesini istemedikleri arkadaşlarından gizleme gereği duyduklarını söylemişlerdir.

Bu açıkçası paylaştığım şeye göre değişiyor. Yani eğer sorun çıkmayacağını düşündüğüm bir şeyse evet onu herkese açık yapabiliyorum. Bazen de onlardan gizlemenin daha doğru olduğunu düşünüyorum. Bu açık paylaştığın şeylerde de tamam kalsın ya, uğraşmayayım gizlemekle şeyi oluyor. Tabii ki yine de nasıl yaklaşacaklar acaba diye kafamda sürekli soru oluyor. Dediğim gibi bazen uğraşmamayı tercih ediyorum.[61]

Açıkçası zaten paylaşımları yaparken bunu yadırgamayacak insanlar görüyorlar sadece. Bu nedenle gayet rahatım, sorun yok. Paylaşımlarımı herkese açık yapmıyorum. Bu yüzden de gizleme ihtiyacı duymuyorum.[62]

Evet oluyor bazı arkadaşlarımdan gizliyorum. Kürtçe paylaşım yapıyorsam Kürt olmayan insanları içinden ayıklamaya özen gösteriyorum.[63]

[60] Berivan ile 26 Şubat tarihinde yapılan görüşme.
[61] Pelşin ile 22 Mayıs tarihinde yapılan görüşme.
[62] Gülay ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme.
[63] Delal ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

Instagram'da yapmıyorum çünkü orada beni takip eden kitle daha çok Türk ve Türkçe paylaşımlar yapıyorum. Ama Twitter'da yapıyorum. Orada da takip eden kitle daha çok Türk ama daha çok Twitter'da Kürtçe paylaşım yapıyorum. Kimseden gizlemeye çalışmıyorum ama yine de bir tedirginlik oluyor.[64]

Handan Çağlayan'a göre anadili Kürtçe olan ancak günlük hayatta Türkçe konuşan ikinci ve üçüncü kuşak Kürtlerin çevrelerindeki insanlardan ya da çocuklarından gizli bir şey konuşmak istediklerinde Kürtçe konuşmayı tercih ettiklerini söylemiştir (Çağlayan, 2014).

Biz bunu çok konuşuyoruz. Özellikle aramızda bir şaka dönecekse veya gizli bir şey konuşulacaksa Kürtçe konuşuyoruz. Başta bir anlamıyorlar sonra bakıyorlar bunların arasında bir şey dönüyor diye merak ediyorlar. Onlar hakkında konuştuğumuzu düşünüyorlar. Kürtçe konuşuyorlarsa bizim hakkımızdadır, diyorlar. Başta evet çekiniyordum özellikle okul ortamında. Başta ailem okul ortamında çok siyasete karışma. Yok Kürdüm, yok şuyum buyum muhabbetlerine girme. Okul buna karşı çıkar diyordu. Ben de o yüzden bir tık çekiniyordum ama şu an normal konuşuyoruz. Yani hiçbir şey olmuyor.[65]

[64] Ali ile 29 Nisan tarihinde yapılan görüşme
[65] Zülal ile 28 Nisan tarihinde yapılan görüşme.

SONUÇ

Irkçılığın yeni bir forma dönüşerek gündelik yaşamın içinde dolaşıyor olmasını dert edinerek başlayan bu çalışmada ortaöğretim kurumlarında ayrımcılığa uğrayan Kürt öğrencilerin söylemleri üzerinde duruldu.

Kürt öğrencilerin ortaöğretim kurumlarındaki deneyimlerini nasıl algıladıkları baskı altında hissettikleri ya da ayrımcılığa uğradıklarını düşündükleri zaman kullandıkları başa çıkma stratejilerinin neler olduğuna odaklandığım bu tez çalışmamda öğrencilerin verdikleri cevaplar analiz edilmiştir.

Kürt öğrencilerin, zorunlu karşılaşma mekânları olarak ortaöğretim kurumlarındaki deneyimleri ve anlam dünyaları farklı bir bakış açısıyla analiz edilmeye çalışıldı. Burada analiz edilen durumlar her ne kadar günlük deneyimlerden oluşsa da bu deneyimlerin arka planında tarihsel ve toplumsal olayların olduğu söylenebilir. Öğrencilerin verdikleri yanıtlardan yola çıkarak genel bir değerlendirme yapmak istiyorum.

Görüşülenlerin yaşadıkları endişe, korku, tedirginlik gibi duyguların televizyon dizileri, haberler ve sosyal medya araçlarında Kürtlere yüklenen aşırılıklar üzerine kurulu komplo teorilerinden oluştuğu görülmektedir.

Verilen cevaplar analiz edildiğinde öğrencilerin algıladıkları ayrımcılık ve damgalanma deneyimlerinin farklı değişkenlere bağlı olduğu görülmektedir. Kürtler hakkında sosyal medya ve dizilerden edinilen bilgilerin; Kürt öğrencilerin arkadaşları tarafından damgalanmalarına neden olduğunu söylemek mümkündür. Bazı Kürt öğrencilerin, algıladıkları damgalama deneyimine karşın sessiz kalmadıkları, arkadaşlarının yanlış olduğunu düşündükleri fikirlerini değiştirmek için çabaladıkları söylenebilir.

Kürt öğrenciler için arkadaşlık ilişkilerini başlatmak ve devam ettirmek için etnik kimliğin önemli olmadığını ancak birçok öğrencinin ayrımcılığa uğramamak

ya da kendileri için güvenli bir ortam kurmak için Kürt arkadaşlarıyla yakınlaşmayı tercih ettikleri ortaya çıkmaktadır.

Görüşmeye katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu, Kürtçe konuşmayı hak temelinde değerlendirdiklerini ancak okul içerisinde yaptırım gücü olan öğretmenlerinin karşısında Kürtçe konuşmamayı tercih ettiklerini görmekteyiz. Bu tutum Türk olmanın sınırlarının etnik olarak değil siyasal bir tutumla çizildiğini öğretmenlerin de bu siyasi tutuma göre hareket ettiklerini ortaya koymaktadır.

Göç sonrası Kürt ailelerin belli mahallelerde yoğunlaşmaları, bu mahallelerdeki öğrencilerin eğitimlerine mahalleye yakın okullarda devam etmeleri göç mekânlarındaki okullarda Kürt öğrencilerin kalabalıklaşmasına neden olmuştur. Öğrencilerin büyük bir kısmı verdikleri örneklerde arkadaşlarını önceden okudukları ortaokuldan veya mahalleden tanıdıklarını söylemişlerdir. Arkadaşlık ilişkilerinin okul dışında da devam etmesi Kürt öğrencilerin sosyal çevrelerinin homojenleşmesine sebep olmuştur.

Kürt öğrencilere sorulan *nerelisin* sorusunun amacının kişinin nereden geldiğini öğrenmekten ziyade kim olduğunu, hangi partiye oy verdiği, dost mu düşman mı olduğu bunu öğrenmeye yönelik olduğu; özetle, kurulacak ilişkinin sınırlarını ortaya koymak için sorulduğunu söyleyebiliriz. Öğrenciler, verdikleri yanıtlarda nereli olduklarını söyledikten sonra arkadaşlarıyla kurdukları yakınlık ilişkisinin değiştiğini veya bittiğini belirtmişlerdir. Kürt öğrencilerin *nerelisin* sorusuna verdikleri cevapların etnik kimliğin bütün baskılarını üzerinde topladığını söyleyebiliriz.

Yaşanan karşılaşmaların eşitler arasında özgür bir ortamda gerçekleşmediği, tahakküm ilişkileri içerisinde kurulduğu; bu yüzden bazı karşılaşmaların, yeni taktikleri ve direniş pratiklerini kapsadığını söyleyebiliriz. Bazı öğrencilerin milliyetçi arkadaşlarının yanlarında ısrarla Kürtçe konuşmaları veya milliyetçi olduğunu düşündükleri öğretmenleri sosyal medya araçlarından takip etmemeleri bu duruma örnek gösterilebilir.

Okullarda yaşanan eşitsiz karşılaşmaların gerginlik ürettiğini görmekteyiz. Kürt öğrencilerin gergin ortamlarda kendilerini ötekinin gözünden izlemeye başladıklarını ve kimliklerini de ötekinin bakışına göre dizayn ettiklerini söyleyebiliriz. Öteki öğrencilerin Kürt kimliğini olumsuz özellikler ile yan yana getirmesine karşın Kürt öğrencilerin kimliklerini olumlamaları buna örnek olarak gösterilebilir.

Genel olarak görüşmeciler, verdikleri yanıtlarda Kürtleri kapsayan, Kürt olmayan veya Türkleri dışarıda bırakan bir anlatıya sahipler. Türkleri içine alarak kurdukları cümlelerde dostluktan ziyade tanışıklığı ifade eden arkadaşlık ilişkilerinden bahsetmişlerdir. Kürt olmayanlarla kurulan ilişkilerin genelde okul ortamında kurulduğu ve orada devam ettiğidir. Okulun bittiği yerde arkadaşlık ilişkisi de sonlanmaktadır.

Ayrımcılığa benzer şekilde maruz kalan öğrenciler, bu durumu benzer yorumlarla açıklamaktadırlar. Bazı öğrencilerin etnik kimlik üzerindeki tahakkümlere karşı görünmezliği seçtikleri söylenebilir. Görüşmeciler karşı tarafı ikna edemeyeceklerini düşündüklerinde susmayı tercih etmişlerdir. Sorulan sorulara istenilen cevapları vererek ya da zor durumda kalabileceklerini düşündükleri konularda fikirlerini dile getirmekten geri durmuşlardır. Bu durum, ilk başlarda uysallık olarak görünse de arka planda kendilerini korumak için geliştirdikleri bir taktik olarak kabul edilebilir.

Etnik kimliği itibarsızlaştırılan öğrencilerin yaşadıkları tahakkümden kurtulmak için yeni söylemler geliştirdikleri, etnik kimliğin olumsuz özellikler ile anılmasına karşın görüşmecilerin bazıları kendilerinin Kürtlerden olmadıklarını, bütün Kürtlerin birbirine benzemediklerini veya bu durumun değiştiği gibi söylemlere başvurdukları gözlemlenmiştir.

Yapılan görüşmelerde Kürt kimliğinin verili ve sabit bir kimlik olmadığı, farklı dönemlerde ortaya çıkan değişkenlere göre algılandığı anlaşılmıştır. Ülkenin siyasi ve toplumsal atmosferine göre kimlik algısının da değiştiği söylenebilir.

Kürtlerin haber, dizi film, sosyal medyada gösterilme biçimlerinin kimliğin algılanma biçimini değiştirdiği söylenebilir.

Alan verilerine bakıldığında etnik kimliklerine yapışan damgayı derinden hisseden Kürt öğrencilerin, diğer öğrencilerle bir aradayken rahat hissetmedikleri ve etnik kimliklerinden kaynaklı bir gerilim yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Verilen cevaplar göz önünde bulundurulduğunda Kürt öğrencilerin göç sonrası gittikleri okullardaki sosyal ilişkilere eklemlenme süreçlerinin egemen birikimin baskısı altında gerçekleştiği ve toplumsal farklılıkların Kürt öğrencilerin dışlanması sürecinde aktif olarak kullanıldığı ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler

Bu araştırma, tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler fiziki olarak sessiz ve güvenli bir yer olan okulda gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin kış aylarında yapılıyor olması sebebi ile okulun iç mekanları kullanılmıştır. Bu durum, pandemi sebebi ile güvenlik önlemlerinden olan maske kullanımının olduğu döneme denk gelmiştir. Bundan dolayı katılımcıların verdikleri cevaplarda yüz ifadelerinin, mimiklerinin net okunamadığı düşünülebilmektedir. Görüşmelerde, yine pandemi sebebiyle mesafeye dikkat edilmesi, çocuklar için kendini ifade etmede bir uzaklık hissi oluşturma ihtimalini düşündürmüştür.

Tez örnekleminin Beyoğlu ilçesi Hacıahmet Mahallesi olarak sınırlandırılması bu tezin sınırlılıklarından bir diğeridir. Gerçekleştirilebilecek sonraki araştırmaların örnekleminin genişletilmesi, tezin geçerliliği konusunda daha güvenilir bir hal alacaktır.

Görüşmelerin online olarak gerçekleştirilmiyor olması çocuklarda güven ilişkisinin daha kolay kurulmasına katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda internete ulaşımın imkânsız olması, internet bağlantısının sorunlu olması, alt yapının yetersiz olma durumu, güvenli bir alanda kendini ifade edebilme ortamını oluşturamama

durumlarının göz önünde bulundurularak, sonraki çalışmaların da fiziksel olarak gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Abadan -Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa.* İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2010). Diasporadaki Kimlik Algılamalarına Göç Tipinin Etkisi: Almanya ve İngiltere Türk Toplumlarının Karşılaştırılması. *Sosyoloji Dergisi*. 3(20) 97-119.

Adıgüzel, Y. (2012). *Esenler'de Yaşamak, Memlekette Ölmek: Göç ve Kente Uyum Sürecinde Hemşehrilik.* Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları. 185-222.

Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi.* İstanbul: Nobel Yayıncılık.

Akarsu, B. (1998). *Dil-Kültür Bağlantısı*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Akçinar, B., Kağıtçıbaşı, Ç. & Baydar, N. (2018). Erken Ergenlikte Ahlak Gelişimi: Bir Müdahale Araştırması. Eğitimde Kuram ve Uygulama,14 (2), 153-169. DOI: 10.17244/eku.322365

Akşit, Belma T. (1998), Göç Araştırmalarında Hızlı Değerlendirme Metodolojisi, Konferans: Türkiye'de Göç*; 8 Haziran 1997*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, Ocak 1998, s. 67-77.

Aktaş E., Çiydem, E. (2016). *Modernite ve Kimlik.* 21. Aslın Penceresinden Medeniyet ve Kimlik Beyanları Sempozyumu Materyalleri. Khazar University Press. 103-111.

Alpman, S,P. (2020). *Esmer Yakalılar Kent-Sınıf-Kimlik ve Kürt Emeği.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Alptekin, D. (2012). *Toplumsal Aidiyet ve Gençlik,* Ankara: Nobel Yayınları.

Althusser, L., (2002). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. İletişim Yayınları.

Armağan, A. (2012). Kimlik yapılarında değişim ve sanallaşan kimlik sunumları: Öğrenciler Üzerinde Bir Araştırma.

Arslan, C., Uysal, D. (2017). Sanal kimlik ve sanallaştırılmış beden kimliği sarmalında kadın: Olga Flor'un "Sarıya Bürünmüş Ben" Adlı Blog-Romanı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 10 (48), 29- 42.

Aslan, C. (1999). *Türkiye Çerkeslerinde sosyo-kültürel değişme* içinde. Ankara: Kaf Der Yayınları. 25-32.

Aslanoğlu, R. A. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Aşkın, M. (2007), Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (10(2) ISSN 1304-4990).

Baker, M. (1992). In Other Words: A Course Book on Translation. London, UK: Routledge

Bakıroğlu, C. (2013). Sosyalleşme ve Kimlik İnşası Ekseninde Sosyal Paylaşım Ağları. Akademik Bilişim, 13.

Bartram, D. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar.* İstanbul: Hece Yayınları

Bauman, Z., (2001). Parçalanmış Hayat, (çev. İsmail Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik.* (Çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Bendle, M.F. (2002) The crisis of 'identity' in high modernity. Br J Sociol, (53)1-18.

Biko, S. (2018). *Siyah Bilinci*. (Çev. Kara, O.). Ankara: Dipnot Yayınları

Bilgin, N. (1999). *Kolektif Kimlik,* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası.* Ankara: Aşina Kitaplar.

Bostancı, N. (1998). *Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik,* Türkiye Günlüğü, S. 50: 38- 55.

Bourdieu, P.; Paseron, J. C., (2015). *Yeniden Üretim.* Ankara: Heretik Yayınları.

Burke, J.P., Stets, J.E. (200). Identity Theory and Social Identity Theory. Washington State Univercity. https://doi.org/10.2307/2695870

Bursell, M., ‘’Name change and destigmatization among Middle Eastern immigrants in Sweden’’, Ethnic and Racial Studies, 35(5), 471-487.

Can, E. (2012). *Uluslararası İşletmecilik*. İstanbul: Beta.

Chambers, I. (2014). *Göç, kültür, kimlik, (Çev. Türkmen, İ.)* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Castells, M. (2013), *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Birinci Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi* (çev. Kılıç, E.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Çelik, S. (2008). Opening the door: An investigation of mother tongue use in foreign language classrooms. Hacettepe University Journal of Education, 34, 75-85.

Coşkun, V. (2009). *Ulus-Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu*, Ankara: Liberte Yayınları.

Coşkun, V.,Derince, M.Ş., Uçarlar, N., (2010). *Dil Yarası: Türkiye'de Eğitimde Anadilinin Kullanılmaması Sorunu ve Kürt Öğrencilerin Deneyimleri.* Diyarbakır: DİSA Yayınları

Cummins, J. (2001). "*Bilingual Children's Mother Tongue: Why Is It Important for Education?",* Sprogforum, 19.

Çağlar, A. (2011), *Türkiye'de Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler ve Sosyal Uyum***,** Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Çağlayan, H. (2014). *Aynı Evde Ayrı Diller Kuşaklar Arası Dil Değişimi.* İstanbul: Disa Yayınları.

Çağlayan, S. (2006), Göç Kuramları, Göç ve Göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), (*17) 67-91.

Çağlayan, Savaş (2013). *Göç Kavramı ve Kuramları, Kent Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları

Çakır, M. (1991). Die Rolle von Kultur und Identität beim Erwerb des Deutschen als Zweitsprache, Publikationsreihe der Anadolu Üniversitesi Eskişehir.

Darder, A, (2010). *Dil, Pedagoji, İktidar: Dilsel Soykırıma Karşı Çıkma.* Eğitim Sen Anadili Sempozyumu 2 Bildiriler Kitabı, Ankara: *Eğitim Sen Dergisi,* 6(23).

Duman B, Alacahan O 2011. Sosyal Sermaye/Güven Boyutunda Etniklik. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 10(1): 181-208.

Duman, B. (2013). Yoğun Göç Almış Metropollerde Etniklik ve Öteki ile İlişki, *Sosyoloji Dergisi*, 3(27), 1-24.

Dunn, G. R. (1998). *Identity Crises: A Social Critique of Postmodernity*. University of Minnesota Press

Durkheim, E. (1994). *Sosyolojik Metodun Kuralları,* (Çev. Enver Aytekin). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Durmuş, D. (2006). Popüler Kültürün Kimlik Oluşumuna Etkileri: "Özgür Kız-Nil Karaibrahimgil" Modeli**,** *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE*), Güz, (17), 1-13.

Ekici, S. Tuncel, G. (2015). *Göç ve Toplum, Birey ve İnsan*, 13.

Erikson, EH., (1968) Identity: Youth and Crisis. New York, Norton.

Fanon, F. (2016). *Yeryüzünün Lanetlileri*. (Çev. Süer, Ş.) İstanbul: Versus Kitap

Fichter, J. (2009). *Sosyoloji Nedir?* (Çev. Çelebi, N.) 3. Baskı, Ankara: Atilla Kitabevi.

Gans,H. J., (2014) ''The coming darkness of late-generation European American ethnicity'', Ethnic and Racial Studies, 37(5), 757-765.

Gardner, R.C. (1985). Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation. London: E. Arnold.

Göç Araştırmaları Merkezi. https://www.gam.gov.tr/tr/

Göka, E., Beyazyüz, M. (2005) Yeni Dünya Düzeninin 'Kimlik Siyaseti': Psikolojik Bir Bakış Denemesi. *Türkiye Günlüğü, (*83), 17-26.

Göka, E. (2006). *İnsan Kısım Kısım: Toplumlar, Zihniyetler, Kimlikler.* Ankara: Aşina Kitaplar.

Hall, S. (1995). *Yeni Zamanların Anlamı*. (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hogg M.A, Vaughan G,M (2014) Sosyal Psikoloji (7. Edisyon) (Çev.Yıldız, İ., Gelmez, A.). Ankara, Ütopya Yayınları

Hoşgör, Ş. (1998), *Türkiye"de Kantitatif Yöntemlerle Dolaylı Göç Tahminleri, Sorunları ve Yaklaşımlar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları. 104-124.

Hughes, D.; Rodrigez, J.; Smith, E. P.; Johnson, D. J.; Stevenson, H. C.; Spicer, P., (2006). ''Parents' ethnic-racial socialization Practices: a review of research and directions for future study'', Developmental psychology. 42(5). 747.

IOM (Uluslararası Göç Örgütü) (2009) Göç Terimleri Sözlüğü, Cenevre: IOM, Yayın No: 18.

Işık, C., Nişancı, Ş., (2013). Etnisite Kavramının İdeolojik Serüveni. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* 6 (9), 195-224

Işıktaş, B. & Tanar, M. (2015). Kimlik Oluşumu Sürecinde Popüler Müziğin Etkisi. Istanbul Journal of Sociological Studies , 0 (51) , 31-49 . DOI: 10.18368/IU/sk.42141

İçduygu, A., Ünalan, T., (1997), *Türkiye'de iç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri.* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

İçduygu, A., Sirkeci, İ. (1999) *Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Şehirlere.* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları 249-268.

İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2004). *Türkiye'nin Uluslararası göç politikaları: 1923-2023*, İstanbul: Koç Üniversitesi.

İçduygu, A., Aksel, D. B. (2012). Türkiye'de düzensiz göç. Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.

Jenkins, R. (2014). *Social İdentity,* Routledge, Londra.

Karaduman, S. (2010). Modernizmden postmodernizme kimliğin yapısal dönüşümü. *Journal of Yasar University Dergisi,* 17 (5), 2886- 2899.

Karakuş, H. (2001). *Avrupa İnsan hakları mahkemesi kararları ve karşı oylarında Türkiye*, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

Koyuncu, A. (2015) *Kentleşme ve Göç*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları.

Köknel, Ö. (1979). *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları.* İstanbul: Cem Yayınevi.

Köse, A. (2014). Küreselleşme Çağında Bir Aidiyet Zemini ve Örgütlenme Şekli Olarak Hemşehrilik. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 3(1): 221-232

Kroger, J. (2003) Identity development during adolescence. In Blackwell handbook of adolescence. (Eds GR Adams, MD Berzonsky). London, Blackwell Publishing. 205-226.

Kurban, D., Yeğen, M. (2012). *Adaletin Kıyısında: 'Zorunlu' Göç Sonrasında Devlet ve Kürtler*. İstanbul: TESEV Yayınları.

Kurt, Ü. (2012). Demokratik Bir Kent Kültürü İnşası. *İstanbul Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.* 83-104.

Kymlicka, W. (1998). *Çok Kültürlü Yurttaşlık (Azınlık Haklarının Liberal Teorisi),* (Çev. A, Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kymlicka, W. (2012) Çok Kültürlülük: Başan, Başansızlık ve Gelecek. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 70(2). 297-332.

Lamont, M., '' Responses to racism, health, and social inclusion as a dimension of successful societies'', Successful Societies: How Institutions and Culture Affect Health, 2009, s 151-68

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. Osman Akınhay). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

McAdams, D.P. (2001). The psychology of life stories. Rev Gen Psychol, 5:100–122.

Mutlu, E. (2012). İletişim Sözlüğü, Ankara: Sofos Basın-Yayın. (6).

Özata, F.T. (2021). Postmodern dönemde değişen kimlik algısı ve kimlik inşası: ekşi sözlük örneği. (Yüksek lisans tezi). YÖK Açık Bilim Merkezinden edinilmiştir (10209416)

Özcan, A. (2012). Bir İstanbul Distopyası: İstanbul'un Sınıfsal ve Kimliksel Dönüşümü Bağlamında Karşı-Kentler, Folyo- Yaşamlar ve Yok-Mekânlar. *İstanbul Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları. 105-130.*

Portes, A., Rumbaut, R, G., (2001). Legacies: The story of the immigrant second generation, *University of California Press.*

Said, E. (2009). *Kültürel Çalışmalar-22, Kültür ve Direniş: David Barsamian'la Konuşmalar*. (Çev. Akınhay, O.) İstanbul: Agora Kitaplığı

Sarup, M., (1996). "Identity and Narrative". Identity, Culture and the Post-modern World. Editör: R. Tasneem; G. Athens, *The University of Georgia Press.*

Smith, A. (1994). *Milli kimlik.* (çev. S, Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.

Smith, D., - Cordell, K., (2008) *"Introduction: The Theory and Practice of Cultural Autonomy in Central and Eastern Europe",* Cultural Autonomy in Contemporary Europe, David SMITH - Karl CORDELL (Ed.), Routledge Taylor & Francis Group, Oxon.

Stets, Jan E. and Burke, Peter, J. (2000). Identity Theory and Social Identity Theory. S*ocial Psychology Quarterly*, 63(3): 224-237.

Şahin Fırat, B. (2010). *''Burada benden de bir şey yok mu öğretmenim?'' Eğitim Sürecinde Kimlik, Çatışma ve Barışa Dair Algı ve Deneyimler, Toplumsal uzlaşma aracı olarak eğitimin rolü projesi alan araştırması raporu* - İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları

Şahin, B.,(2010) '*Tarlabaşı: Medeniyetin 150 Metre Aşağısı" der. Pınar Uyan Semerci, Hayalden Gerçeğe:* Tarlabaşı Toplum Merkezi Deneyimi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Şen, S. (2019). *Gemideki Hayalet Türk Sinemasında Kürtlüğün ve Türklüğün Kuruluşu*. İstanbul: Metis Yayıncılık

Şener, S. (2013). *Türkiye'de Gençlik.* İstanbul: İnkılab Yayınları.

Şentürk, M. (2012). *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler'i Anlamak*. İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.

Şentürk, M. (2012). *İstanbul'da Göç, Yoksulluk ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları. 133-154.

Şimşek, S., (2002) Günümüzün Kimlik Sorunu ve Bu Sorunun Yaşandığı Temel Çatışma Eksenleri, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3): 29-39.

Taşçı, H. (2012). *Göçün Mekânı: Esenler ve Mekânın Değişimi.* İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları. 155-184.

Thornborrow, J. (1999). *Language and Identity. In S. Thomas, & S. Wareing* (Eds.), Language, Society, and Power: An Introduction. London: Routledge. 135-149.

Tilly, C. (1992). *Avrupa'da Devrimler 1492-1992*, (Çeviri: Arıkan, Ö.) İstanbul: Yeni Binyıl Yayınları.

Tokgöz Bakıroğlu, C. (2013). *Sosyalleşme ve kimlik inşası ekseninde sosyal paylaşım ağları.* Antalya: Akdeniz Üniversitesi, XV. Akademik Bilişim Konferans

Toprak, A., Yıldırım, A., vd., (2009). *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: Görülüyorum Öyleyse Varım!*, Kalkedon Yayınları.

Tural, S. K. (1988) *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler,* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Turan, Ş. (1990). *Türk Kültür Tarihi,* Ankara: Bilgi.

Turgut, S. (2021). Kürt Damgası: Etnik Sınırlar ve Başa Çıkma Stratejileri. İstanbul: İletişim Yayınları

Türk Dil Kurum Online Sözlüğü, www.tdk.gov.tr (Erişim: 10.10.2016).

Türk Dil Kurumu (1998). Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,

Türkbağ, A. U. (2003). Kimlik, Hukuk ve Adalet Sorunu. Kimlikler. *Doğu Batı Düşünce Dergisi.* 6(23).

Türkyılmaz, A. vd. (1998), *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göç Eden Ailelerin Sorunları.* Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını.

Ünlü, B. (2018). *Türklük Sözleşmesi.* Ankara: Dipnot Yayınları.

Weber, M., (2012). ‘’Ekonomi ve Toplum’’, (çev. Boyac, L.). İstanbul: Yarın Yayınları.

Yaman, Ö. M. (2012). *Esenlerde Yoksul Gençlerin Mekanları: Hal, Tekstil Atölyeleri ve Kafeler.,* İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları. (223).

Yapıcı, A. (2004) *Din Kimlik ve Ön Yargı Biz ve Onlar,* Adana: Karahan Kitabevi.

Yavuz, N., Zavalsız, Y.S. (2015). Postmodern Dönemde Kimliğin Belirleyicisi Olarak Tüketim. Journal of History Culture and Art Research. 4(4): 126. DOI:10.7596/taksad.v4i4.484

Yavuzer, H. (1999). *Ana- Baba ve Çocuk,* İstanbul: Remzi Kitabevi.

EK-1

ETİK KURUL DEĞERLENDİRME SONUCU

Etik Kurulu Onayı, bu tezin basılı halinde mevcuttur.